

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

**Institut registrovaného partnerství, jeho příčiny a
sociální důsledky**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
Doc. JUDr. Pavel Hungr, Csc.**

**Vypracovala:
Mgr. Kateřina Janíková**

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Institut registrovaného partnerství, jeho příčiny a sociální důsledky**“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 24. 8. 2009

.....
Mgr. Kateřina Janíková

Poděkování

Děkuji panu Doc. JUDr. Pavlu Hungrovi, CSc., za velmi dobrou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Mgr. Kateřina Janíková

Seznam použitých zkratek

ZoRP	Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	Zákon č. 64/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚČR	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Usnesení představenstva České národní rady č.2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
TZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZP	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
CC	Code civil
PACS	Občanský pakt solidarity
SOHO	Sdružení organizací homosexuálních občanů
RP	Registrované partnerství
SJM	Společné jmění manželů
ESLP	Evropský soud pro lidská práva

OBSAH

Úvod	7
1. Historie a sociální realita rodiny	9
1.1 Rodina.....	9
1.2 Historie rodiny, její vývoj.....	12
1.3 Postavení rodiny v dnešní společnosti	13
1.4 Funkce rodiny.....	15
1.5 Formy rodinného života.....	16
1.6 Rodina a stát.....	17
1.7 Alternativní formy soužití.....	18
1.8 Vývoj názorů na homosexualitu.....	21
1.9 Vývoj rodinného práva na našem území.....	22
2. Úprava de lege lata zákona o registrovaném partnerství	24
2.1 Příčiny a důvody nové úpravy registrovaného partnerství.....	25
2.2 Historie prosazování zákona o RP.....	27
2.3 Přijetí zákona o RP.....	29
2.2 Úprava de lege lata.....	32
2.3 Klady této úpravy	36
3. Sociální a právní důsledky registrovaného partnerství	38
3.1 Nedostatky této úpravy.....	38
3.2 Osvojení v registrovaném partnerství.....	40
3.3 Statistické údaje.....	42
4. Srovnání právní úpravy manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití	45
2.1 Vznik a zánik soužití	45
2.2 Osobní vztahy.....	46

2.3	Majetkové vztahy.....	47
2.4	Vyživovací povinnost.....	49
2.5	Dědické nároky.....	50
2.6	Vztah k dětem, rodičovská zodpovědnost a osvojení.....	51
4.	Exkurz do právní úpravy v jiných zemích	54
2.1	Severský model.....	54
2.2	Francouzský model.....	54
2.3	Nizozemský model.....	55
4.4	PASC	55
5.	Úvahy de lege ferenda nad soukromým právem	58
	Závěr	61
	Anotace	65
	Klíčová slova	66
	Abstract	66
	Keywords	68
	Seznam použité literatury	69
	Seznam příloh	73

Úvod

Ve své bakalářské práci se chci zaměřit na problematiku zákona o registrovaném partnerství, tj. zákona který upravuje registrované partnerství dvou osob stejného pohlaví. Jako podstatné na úvod poznamenávám, že tento zákon není ani o homosexualitě, ani o partnerství dvou osob stejného pohlaví či o jiném druhu soužití dvou osob. Zákon se týká pouze registrace, tedy institucionalizace tohoto partnerství s jejími právními následky.

Cílem mé práce je zamyšlení nad příčinami, které vedly ke vzniku návrhu zákona v jeho kompromisní podobě a následně i k jeho přijetí a nad jeho sociálními a právními důsledky. Chci porovnat tuto úpravu vztahů homosexuálních osob se současnou situací institucionalizovaného partnerství, tedy manželství a klasické rodiny (rodiny jako sociálního celku) a dalšími mezilidskými a partnerskými vztahy, které jsou faktické, nikoliv institucionalizované, a možnosti zajištění a výkonu práv jejich účastníků dle platného práva. V nejobecnějším slova smyslu lze tuto institucionalizaci označit jako vyjádření vztahu společnosti k uvedené problematice, tedy ji lze chápat jako postoj. Postoje, resp. sociální postoje jsou předmětem samostatné disciplíny – sociální psychologie. Oprávněně se proto domnívám, že když hovoříme o institucionalizaci registrovaného partnerství, že se pohybujeme na interdisciplinárním poli, tj. minimálně na pomezí práva, sociální psychologie a sociologie. V mé práci bude převažovat chápání uvedeného pojmu tak, jak je pojímáno v právu.

Vzhledem k tomu, že se v tomto konkrétním případě nejedná jen o právní problém, zaměřím se v rámci práva na to, bylo-li nutné vztahy homosexuální menšiny řešit zákonem. Tzn. posoudit registrované partnerství vzhledem k přesnému vymezení formy této zákonné institucionalizace v podstatě na roveň manželství a zákon koncipovat velmi podobně jako zákon o rodině, byť v zákoně o rodině je významná část zaměřena na vztahy rodičů a dětí a z toho plynoucí vzájemnou vyživovací povinnost. A nebo, bylo-li by vhodnější řešit tuto problematiku na úrovni vztahů neinstitucionalizovaných, např. druh – družka či vztahů obligačních. Také chci porovnat manželství a registrované partnerství s postavením heterosexuálních (případně i homosexuálních) párů, které neuzavřely manželství, ale žijí ve společné domácnosti, a stejně tak i neúplné rodiny s dětmi. Protože se jedná o problém zasahující do jiných

rovin, zejména do roviny sociální a týká se i měnících se vztahů ve společnosti, chtěla bych z tohoto pohledu posoudit klady i zápory tohoto řešení včetně právních důsledků pro postavení této formy soužití ve společnosti.

Cílem mé bakalářské práce je posoudit a zhodnotit důvody, které vedly ke vzniku zákona o registrovaném partnerství, kladná i záporná stanoviska k tomuto zákonu, zhodnotit jeho klady a zápory, reálné využití během jeho platnosti a vliv na společnost, resp. stát a v souvislosti s dnešním stavem klasické rodiny a lidských vztahů vůbec dospět k závěru, jak by bylo vhodné tento problém řešit do budoucna, navrhnout alternativní možnosti řešení *de lege ferenda*, zejména v souvislosti s připravovanou rozsáhlou rekonstrukcí občanského práva, včetně práva rodinného, potvrdit hypotézu o potřebnosti nové úpravy soužití všech osob.

Vzhledem k tomu, že se jedná o relativně nově řešenou a zákonem upravovanou problematiku, chci dospět k závěru v rámci obecného vývoje celé společnosti a lidstva v souvislosti s otázkou alternativních forem soužití, které se v posledních letech stává jednou z nejdiskutovanějších otázek jak v oblasti práva, tak i společnosti a morálky téměř na celém světě. Nezanedbatelná část je věnována i problematice dětí, zejména dětí žijících v jiných, než manželstvím založených rodinách, případně rodinách neúplných po rozvodu rodičů, a v rámci problematiky gay a lesbických svazků i o možnostech adopcí.

S ohledem na širšímu pohled na danou problematiku jsou v této práci alespoň obecně porovnány úpravy registrovaných partnerství ostatních evropských států.

Účelem mé práce vzhledem k jejímu rozsahu není vyčerpávající zachycení celé výše uvedené problematiky, ale její popis a poukázání na hlubší aspekty a další souvislosti.

V práci jsem využila metodu analyticko – deskriptivní.

Úvodem své bakalářské práce si tedy kladu **otázku i pracovní hypotézu**, zda-li byl zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů nejen potřebný, ale i účelný, zda-li byl vhodným řešením právě v této podobě a zda plní svoji funkci, zda umožněnou registrací partnerů posílil stabilitu homosexuálních svazků, dále také kolik registrovaných partnerství bylo uzavřeno a zda přetrvala. Ráda bych alespoň zčásti porovнала toto partnerství s manželstvím, u kterého je předpoklad, že by mělo být dlouhodobé.

Dále svou otázku doplňuji o to, zda postačoval či postačuje do budoucna pouze obligačně právní úprava vzájemných osobních a majetkových závazků s eventuálními důsledky veřejnoprávními, zejména daňovými a důchodovými, anebo byla či je nutná úprava statusová osobního stavu matrikového.

Tuto otázku rozvádím, zda bychom vystačili i s jiným řešením, např. obligatorním, tedy jiným smluvním typem v rámci platného právního řádu, např. občanskou smlouvou o solidaritě, civilním paktem solidarity, smlouvou o vzájemné odpovědnosti a jednotě, prostě s obligačním statutem, jako je ve Francii PASC (Pacte civil de solidarité), kdy se partneři nerozlišují nejen podle pohlaví, ale ani sexuality. Toto společenství je dohodou o vzájemné pomoci a může být uzavřeno mezi dvěma zletilými osobami rozdílného pohlaví, nebo i téhož pohlaví za účelem uspořádání jejich společného života, tedy např. i mezi dvěma pozůstalými vdovami nebo dvěma sirotky samozřejmě bez ohledu na pohlavní orientaci, kdy účelem této smlouvy je vzájemná sociální pomoc, bez ohledu na pohlaví.

Další velmi významná a nezodpovězená otázka je vztah partnerů a dětí, tzn. případná adopce či osvojení dětí homosexuálními páry a stejně tak i otázka řešení problémů homosexuálních rodin, kde má jeden z partnerů vlastní dítě.

1. Historie a sociální realita rodiny

Rodina

Jsou instituty, které najdeme v každé společnosti a v každé době. Mezi tyto základní instituty zcela beze sporu patří rodina, manželství, postavení dětí i pohledy na nesezdané, neinstitutované soužití. I když tyto instituty byly v každé společnosti a době, jejich společenská akceptace a význam se doba od doby a společnost od společnosti liší.

Postavení rodiny ve společnosti bylo a stále ještě je stěžejní. Rodina je považována za základní a nejvýznamnější jednotku společnosti, jejíž společenský význam je nezastupitelný. Vymezení postavení rodiny a jejího složení prošlo

historickým vývojem, který byl v různých dobách odlišný. Současné pojetí rodiny již neodpovídá ani pojetí, které zde bylo v minulém století, natož tak v dobách dřívějších.

Je stále diskutovanou otázkou, kdy už můžeme mluvit o rodině, je to již uzavřením manželství? Nebo až tehdy, když se muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě? Musí být otec a matka manželé? Nebo to mohou být i jiné svazky mezi dospělými? Jen mezi dospělými, co např. pozůstalé děti? Jaké je vymezení rodiny? Je to i osamělý rodič, matka samoživitelka s dítětem (dětmi)? Jsou to i osoby spolužijící, bez úmyslu plodit děti?

Podle ustanovení ZoR, je hlavním účelem manželství založení rodiny. Rodině, založené manželstvím, jsou právním řádem ukládány určitá práva a povinnosti, a právní řád jí zároveň poskytuje i ochranu. Tedy jednoznačně je preferován starý institut manželské rodiny.

Teorie společenské kontroly v sociologii práva, jejíž tvůrcem je E.A.Ross, který si pod tímto pojmem představuje společenské vlivy, působící na jedince nebo skupiny. Zdůrazňuje úlohu práva v uspořádání lidského života, které ve srovnání s ostatními způsoby společenské kontroly (veřejného mínění, víry, obřadů) považuje právo za nejspecializovanější a nejdokonalejší zařízení kontroly, která drží civilizaci pohromadě.¹

Ross při svém výkladu argumentuje tím, že stabilita primitivních společenství byla instinktivní, protože spočívala v prvotních morálních principech, které způsobovali, že prostředky společenské kontroly – morálka, náboženství, právo – nebyly od sebe odlišeny. S rozvojem neosobních společenských vztahů, pro něž byl charakteristický smluvní charakter, se společenské instinkty oslabují a jejich úlohu regulátoru zachování společenské stability přebírá instinkt společenské kontroly.²

Současná krize rodiny může být projevem změny pohledu společnosti nejen na manželství, ale i na jiná partnerská soužití.

„V nejširším vymezení může být **rodina definována jako institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti.**“³ „Člověk potřebuje institucionálně pokrýt nejen reprodukci fyzickou, ale i reprodukci sociální způsobilosti. Lidská rodina jako sociální instituce musí proto obsahovat i jistý prvek trvalosti.“ „Párová rodina se zakládá setkáním muže a ženy, kteří po intenzivnějším anebo

¹ Hungr, P.: Sociologie práva, s. 20

² Hungr, P.: Sociologie práva, s. 20

³ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 99

povrchnějším vyjednávání dosáhnout shody v tom, že svazek s potřebnou trvalostí nastolí.“⁴ Společnost ve svém vývoji legitimizovala možnost pozdějšího zrušení uzavřené dohody a tím ale znejasnila kritéria výběru – řídit se rozumem, nebo srdcem? Sociologie rodiny toto rozhodování studuje jako *sňatkový trh*.

„Sociologie dlouho ignorovala studium vzniku rodiny: jako by respektovala starou moudrost, že počátky jsou vždy zahaleny v temnotách, a dobře tomu tak.“⁵ „Už od počátku sedmdesátých let měla vliv škola teorií sociální směny, že při hledání protějšku hledá člověk partnera, který mu poskytne maximální uspokojení jeho potřeb, přičemž **potřeba** se definovala jako reciproká hodnota nedostatku.“⁶

„Zastánci paradigmatu racionální volby i pro sociologii říkají, že také při volbě manželského partnera jde o maximalizaci výnosu: rozdíl spočívá jen v tom, že výnos tu může mít i podobu něhy, bezpečí, sexuální slasti a podobných těžko měřitelných veličin. Výnos to však pořád je.“⁷

Rodina je bezesporu základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou i z pohledu práva. Její význam je nezastupitelný a z toho důvodu je chráněna zákonem. Tato problematika je upravena na ústavním základě v LZPS která chrání rodinu jako takovou, aniž se zmiňuje o manželství. Je nezpochybnitelné, že rodina založená manželstvím má v našem právním prostředí velmi vysokou hodnotu. Stěžejním právním předpisem je ZoR, který vymezuje rodinu založenou manželstvím jako základní článek společnosti, která všestranně chrání rodinné vztahy. Manželství je chápáno jako právní vztah mezi mužem a ženou za splnění předepsaných podmínek. ZoR neobsahuje legální definici rodiny. Rodina jako taková není subjektem práva, subjektem práva jsou její jednotliví členové. Z jednotlivých ustanovení zákona ale můžeme dovodit, že **rodina je chápána především ve vztahu rodič a dítě**. Právní úprava rodiny není pouze založena na existenci manželství, jako jediné možné formy rodiny, i když jiné formy rodiny ZoR přímo neuvádí.

Rodina je nejstarší lidskou institucí, nejdůležitější sociální skupinu. Je založena na manželstvím nebo pokrevním příbuzenstvím. Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou odpovědností a pomocí. A to celosvětově, i v tak pro nás exotických zemích, ve kterých existuje africké obyčejové právo, je „smyslem existence každého jedince v tradiční africké společnosti stát se rodičem. Člověk, který

⁴ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 99

⁵ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 101

⁶ tamtéž

⁷ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 101

nezplodil potomka, se nestane předkem, tudíž nemá nikoho, kdo mu, až nastane čas smrti, zajistí řádný pohřeb a přestup jeho ducha na onen svět. Z toho je vyvozován i smysl manželství. Mezi základní mravní i právní povinnosti muže náleží souložit za účelem plození, základní povinností ženy je rodit děti.“⁸ Jak prosté a funkční.

Rodina je chráněna také na mezinárodní úrovni, ale ani mezinárodní dokumenty pojem rodiny zásadně nedefinují, ani ochranu, která má být poskytnuta rodině založené manželstvím nebo rodině založené jinak. Zdůrazňují právo kterékoliv rodiny na soukromí a na ochranu před svévolným zasahováním do něho. Děti narozené mimo manželství nemají být diskriminovány v porovnání s dětmi narozenými v manželství.

Obecně tak můžeme současnou rodinu charakterizovat jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými či jinými obdobnými vztahy a společným způsobem života.

Historie rodiny, její vývoj

Dnes už se ani nechce věřit, že v době lovců a sběračů bylo postavení muže a ženy předem dané. Hlavou společenství byl muž, který rozhodoval o všech záležitostech. Institut rodiny, jak jej známe dnes neexistoval. Ženy patřily všem mužům, nebyl znám otec dítěte, ale otcové. I v dalším vývoji byl hlavou rodu muž. Ženy byly obchodovatelným zbožím v rámci sňatkové politiky, byly podřízeny svým otcům a později mužům.

Např. Řecké manželství bylo sice monogamní, ale rozlučitelné, a to snáze ze strany muže než ženy. Bezdětným ženatým mužům byl k zajištění dědiců povolen konkubinát. Také ve starověkém Římě existoval vedle manželství, tedy svazku uzavíraného v zájmu muže založeného jeho úmyslem vzít si ženu a mít ji jako manželku a matku svých legitimních dětí, tzv. konkubinát. Jednalo se o trvalé soužití svobodných osob, kdy úmyslem muže nebylo mít manželku, ale souložnici. V konkubinátu žili většinou lidé, kterým bránila nějaká zákonná překážka žít v manželství. Jednalo se o poměr faktický, ne právní.

S nástupem křesťanství se začala vytvářet přísná monogamie a nerozlučitelnost manželství, které bylo plně pod kontrolou církve. Děti byly podřízeny moci otcovské.

⁸ Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.: Teorie práva, s. 225

Ve velmi špatné situaci byly děti narozené mimo manželství, katolická církev činila zásadní rozdíly mezi dětmi manželskými a nemanželskými.

Tyto výše uvedené typy rodin patří mezi *patriarchální typ rodiny*, kdy muž je hlavou rodiny. Tento tradiční model pojetí rodiny se začíná s rozvojem demokracie zejména koncem 80. let dvacátého století měnit a rozpadat.

Vzniká *egalitářský typ rodiny*, který je charakteristický demokratizací ve vztazích mezi mužem a ženou jako naprosto rovnocenných partnerů. Jedná se o rodinu bez širokého příbuzenstva se zaměstnanou ženou a menším počtem dětí.

V této souvislosti lze citovat Beckera, který tvrdí že „v samých základech zájmu na uzavření manželského kontraktu leží tradiční dělba rodových rolí. Hledáme to, co nám chybí, nabízíme to, co zase partner může potřebovat. Z toho ovšem plyne, že jakmile budou ženy vstupovat na sňatkový trh s nabídkou podobnější nabídky mužů – tedy s nabídkou své výdělečné, nikoliv pečovatelské a reprodukční schopnosti, sňatečnost musí poklesnout, pokud neupadne racionalita mužů. I ta manželství, která budou uzavřena budou pak křehčí, protože muži v nich budou postrádat více z toho, čeho se jim nedostávalo a ženy racionálně vzato, nebudou tak závislé na udržení manželství.“ „Jsou to dosti povážlivé intelektuální konstrukce. Pokud by platily beze zbytku, odsouvají buď velký projekt ženské emancipace mezi utopie, anebo znamenají konce rodiny v naší civilizaci.“⁹

Postavení rodiny v dnešní společnosti

Člověk je tvorem společenským a jakou formu soužití s ostatními si zvolí, je ponecháno zcela na něm.

I přes to, že rodina založená manželstvím je stále nejpreferovanější, není v současnosti již výjimečná ani jiná forma soužití.

Od poloviny 60. let se u nás, stejně jako ve všech socialistických zemích, rozvinul východoevropský model: uzavírání sňatků v nízkém věku, zůstával jen malý počet trvale svobodných, v počtu dětí převládal model rodiny se dvěma dětmi.

Od 70. let se začal zvyšovat podíl počtu narozených dětí mimo manželství a rozvodovost začala stoupat.

⁹ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 105

Dle evidence ČSÚ se úroveň rozvodovosti počátkem 90. let se pohybovala okolo 35%, v loňském roce vyšplhala až na 49 % manželství končících rozvodem. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi patří Česká republika mezi země s nadprůměrnou intenzitou rozvodovosti.

Znamená to, že rozvodem dnes končí téměř polovina z původně uzavřených manželství. Nejvyšší úroveň rozvodovost stále dosahuje ve třetím a čtvrtém dokončeném roce trvání manželství. Průměrná délka trvání manželství od jeho vzniku do ukončení rozvodem je v současnosti kolem dvanácti let. Bezdětná manželství se nejčastěji rozpadají již velmi brzy od sňatku. Podrobnější údaje z demografie lze nalézt na internetových stránkách ČSÚ v částech věnovaných demografii a sčítání obyvatelstva.¹⁰

Počátkem 90. let mimomanželsky narozené děti v celé republice tvořily přibližně desetinu všech živě narozených, následně se podíl mimomanželsky narozených dětí neustále zvyšoval a v roce 2005 se na celorepublikové úrovni narodilo mimo manželství 31,7 % dětí.

Uvedené regionální rozdíly však nepotvrzují předpoklad, že růst podílu dětí narozených mimo manželství souvisí především s přebíráním západoevropského modelu rodiny, životního stylu, hodnot a postojů vedoucích k nahrazování tradičních manželských soužití nesezdanými partnerskými svazky.

Na základě zjištěných skutečností lze tvrdit, že příčiny jsou rozmanitější. Nejvyšší podíl narozených mimo manželství i tempo růstu tohoto ukazatele trvale zaznamenávaly regiony s dlouhodobě vysokou nezaměstnaností, nízkou vzdělaností úrovní obyvatelstva a s vyšším zastoupením sociálně slabých skupin osob. V těchto případech se jednalo tedy spíše o důsledky sociálně nezdravého rozpadu rodin, než o přizpůsobování západoevropskému standardu partnerského soužití.

Další z příčin mohlo být i nastavení systému sociálních dávek, které jsou vyšší pro svobodnou matku s dítětem. Lze se domnívat, že přejímání západoevropských vzorců chování s partnerským soužitím s dětmi je převážně záležitostí obyvatelstva velkých měst, kde jsou ve struktuře obyvatelstva zastoupeny ve vyšší míře osoby s vyšším stupněm vzdělání. Přitom se ale nejedná o velmi rozšířený jev, což dokládají i

¹⁰ Použity údaje z <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-4>, cit. 24.8.2008

podíly nemanželsky narozených dětí v Praze, Brně a Plzni, které se pohybují pod celorepublikovým průměrem.¹¹

Funkce rodiny

„Tak jako byla rodina kotvou jistoty pro obyčejného smrtelníka, byla i pro badatele při zkoumání společenského vývoje stálým prvkem. O rodině si mohl být sociální teoretik dlouho jist, že se ve svých funkcích i základní struktuře ve svém dnešním stavu neliší významně od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. A že může s rozumnou mírou jistoty předpokládat principiálně stejné fungování a strukturu rodiny třeba i po dalším století dynamického vývoje moderních společností. Povaha moci, povaha osídlení, povaha nerovnosti, povaha práce – to všechno a ještě mnohé další se bude měnit i dále. **Ale tatínek, maminka a děti?** Jevilo se, že rodina působí a bude dál působit jako nenápadný, ale velmi významný stabilizující prvek, který zaručuje společnosti koherenci s staví hráz anomii v proudu radikálních změn.“¹²

Rodina jako tradiční prostředí, ve kterém dochází k vytváření sociálních vztahů má několik funkcí : **reprodukční, materiální, výchovná (socializační), emociální.**

Proto, aby rodina mohla plnit všechny tyto své funkce je třeba přítomnosti všech jejích členů a vzhledem k dítěti hlavně obou rodičů.

Rodina již netráví všechen čas spolu, převládá rodina městského typu a dochází k přechodu některých funkcí rodiny na jiné sociální instituce, např. výchova dětí.

Předpokladem, ale nikoliv nezbytnou podmínkou pro založení rodiny je institut manželství. Vznik a zánik manželství je upraven zákonem a je pod jeho ochranou. Manželství je společností uznané, legalizované soužití muže a ženy. Jedná se o institucionalizovaný svazek mezi mužem a ženou, jehož úkolem je vytvoření rodiny a výchova dětí. Vzniká po splnění zákonných požadavků, za přítomnosti dvou svědků, souhlasným prohlášením muže a ženy před orgánem státu nebo státem registrované církve nebo náboženské společnosti. Např. v Indii má „vznik manželství formu darování ze strany rodičů – dceřin souhlas či nesouhlas je irelevantní. Uzavřením manželství

¹¹ Použity údaje z [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3600350CBF/\\$File/400806a4.pd](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3600350CBF/$File/400806a4.pd), cit. 24.8.2009

¹² Možný, I.: Rodina a společnost, s. 14-15

získá manžel ke své ženě – daru – vlastnické oprávnění. Žena v manželství má pouze jediné právo – na výživu, jinak jen samé povinnosti jako protipól práv manžela.¹³

Manželství má několik forem: monogamie - vztah jednoho muže a jedné ženy, polygamie - vztah jednoho muže a více žen, polyandrie - vztah jedné ženy a více mužů.

Např. v čínské právní kultuře byla rodina patrilineární. Formální sňatek mohl muž uzavřít pouze s jednou manželkou. Byla to záležitost celé rodiny, nikoli jen jednotlivce, protože podle odvěké tradice musí manželství sloužit především k upevnění posloupnosti rodu a rodového jména, jakož i zajištění obětí předků.¹⁴

V naší západoevropské kultuře, především vlivem křesťanství, je povoleno pouze manželství monogamní.

Vzhledem k stále prioritní funkci rodiny je vhodné podotknout, že „Zatímco nejen pro soužití a pro sex, ale ani pro sňatek není na žádné straně praktická věková hranice, pro založení rodiny je ten limit u ženy naprosto přísný.“¹⁵ Ale i tento přírodou daný limit, tuto přirozenou bariéru již lze překročit, např. možností porodit dítě z darovaného vajíčka.

Formy rodinného života

Rodině založené manželstvím jsou právním řádem ukládány určitá práva a povinnosti, právní řád jí poskytuje ochranu, ale ani ostatní partnerská soužití nejsou zcela mimo zákon. V současné době je stále více partnerství heterosexuálních osob neinstitutionalizovaných, nesezdaných, pouze faktických a i v těchto svazcích jsou vychovávány děti, případně po rozvodu rodičů žijí děti jen s jedním z rodičů, a to převážně s matkou. ZoR, jako základní pramen rodinného práva se sice o nesezdaném soužití výslovně nezmiňuje, ale nelze říci že s ním nepočítá. Ačkoliv preferuje rodinu založenou manželstvím, nečiní rozdíly mezi dětmi narozenými v manželství a mimo ně. Právní úprava vztahů mezi rodiči a dětmi není založena na existenci manželství, ale na skutečnosti rodičovství. Jakmile se tedy v nesezdaném soužití narodí dítě, reguluje zákon o rodině vztah mezi matkou a otcem prostřednictvím jejich vztahu ke společnému dítěti. Z výše řečeného vyplývá, že institut manželství je chráněn v mnohem větší míře než institut nesezdaného soužití. Je to dáno především tradicí, která chrání manželství

¹³ Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.: Teorie práva, s. 232

¹⁴ Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.: Teorie práva, s. 244

¹⁵ Možný, I.: Sociologie rodiny, s. 109

jako nejstarší a nejlepší způsob soužití dvou osob různého pohlaví, z hlediska ekonomického i výchovy dětí.

Stále stoupající počet osob žijících v nesezdaném soužití jasným důkazem aktuálnosti tohoto problému. Náš právní řád neobsahuje speciální právní úpravu, která by se nesezdaným, tedy i neinstitutizovaným, faktickým soužitím zabývala, což má za následek i nejasné postavení osob žijících v tomto soužití. Domnívám se, že je to dáno zejména jeho neinstitutizovanou povahou, kdy není-li něco institutizováno, stěží to může být zákonem upraveno.

Ovšem je v možnostech zákonodárce tento stav pojmenovat a systematicky zařadit do našeho právního řádu. V současné době náš právní řád v některých zákonech nepřímo nesezdané soužití zmiňuje, typicky třeba v trestním řádu, při možnosti odepřít výpověď, v občanském zákoně, v definic společné domácnosti a další.

Tedy je-li možné tento jev upravit v dílčích zákonech, neměl by být do budoucna problém postavení nesezdaných párů bez ohledu na sexuální orientaci upravit i obecně, nejlépe v novém občanském zákoníku, kde bude obsažen i nynější zákon o rodině.

Rodina a stát

Demografický vývoj posledních let, především klesající sňatečnost a porodnost, se nepříznivě odráží ve věkové struktuře obyvatelstva a má vážné důsledky pro rozvoj společnosti a státu. Současně dochází k proměnám v rodinném životě a v jeho sociálně-ekonomických podmínkách, které mají na tento vývoj zásadní vliv. Jedním z faktorů, které v tomto procesu působí, je nízká institucionální podpora rodiny ze strany státu a především pokles všeobecného společenského respektu k životu rodiny. Význam, který má pro stát a celý sociální celek rodina naplňující své přirozené funkce, se neodráží v nutné kompenzaci, resp. ocenění nákladů, které rodinám s dětmi při výkonu těchto funkcí vznikají. Současný stav podpory rodiny ze strany státu se soustřeďuje na tradiční nástroje ve sféře finanční podpory formou sociálních dávek a daňových zvýhodnění.¹⁶

Cílem rodinné politiky je vytvoření všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování

¹⁶ Národní zpráva o rodině 2004, <http://www.mpsv.cz/cs/898>, cit. 24.8.2009

partnerských a rodičovských plánů a respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin.

Proces transformace české společnosti a přechodu na tržní hospodářství, odehrávající se od 90. let minulého století, je i v ČR doprovázen proměnou hodnotových orientací. Hodnoty solidarity, tolerance a soudržnosti, které jsou pro rodičovství a fungující rodinu stěžejními, jsou relativně opomíjeny ve prospěch zaměření na výkon a individuální úspěch. Současně lidé využívají dříve nebývalý prostor pro větší pluralitu životních cílů a aspirací, mezi nimiž nabývá na významu profesní seberealizace. Ta vyžaduje maximální flexibilitu, vysokou angažovanost a výkonnost, což je jen obtížně slučitelné s rolí jedince jako plnohodnotného člena rodiny. Chtějí-li především ženy, neboť ty o děti a domácnost převážně pečují, obstát, musí někdy zcela rezignovat na své mateřství, případně je nerealizují v míře, v jaké by si to přály. Profesní aspirace tak reálně často konkurují rodičovským plánům. Tyto skutečnosti podporují tendence k návratu k tradičnímu rozdělení rolí muže a ženy v rodině. Ačkoliv je důležitost rodiny a rodičovství jednotlivci v mnoha sociologických průzkumech deklarována, dostává se do konkurenčního vztahu s prosazovanými hodnotami výkonově orientované společnosti. Výchova dětí a zabezpečení rodiny jsou v porovnání s výkonem zaměstnání chápány v celospolečenském kontextu jako méně přínosné a důležité, což dokládá oslabená pozice zaměstnanců-rodičů (v převážně většině žen) na trhu práce a nízké finanční ohodnocení péče o dítě.¹⁷

Alternativní formy soužití

Dvě nejčastější formy soužití muže a ženy jsou manželství a nesezdané, neinstitucionalizované, faktické soužití. Jen manželství je institucionalizované a je upraveno v zákonu o rodině a z tohoto důvodu mu byla a je poskytována ochrana ze strany státu. Nově je nyní upraveno i registrované partnerství osob stejného pohlaví.

Nesezdané soužití nemá automaticky ze zákona žádné právní následky. Vzhledem k tomu, že není žádná právní úprava vzniku, fungování ani zániku a nejsou ani vyjmenovány osoby, které mohou v takovém vztahu žít (viz ZoR – Manželství je trvalé společenství muže a ženy nebo ZoRP – Registrované partnerství je trvalé

¹⁷ Národní koncepce rodinné politiky http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf, cit. 24.8.2009

společenství dvou osob stejného pohlaví) a je bezesporu možné, aby toto faktické soužití bylo využíváno jak osobami heterosexuálními, tak homosexuálními.

Následky tohoto soužití je třeba vyvozovat z jednotlivých ustanoveních právních předpisů, z OZ ve vztahu k pojmu domácnost či osob spolužijících, ze ZoR ve vztahu k právům a povinnostem mezi rodiči a dětmi a povinnosti k placení výživného, z práva sociálního zabezpečení ve vztahu k některým dávkám apod.

Právní úpravu práv a povinností manželů nebo registrovaných partnerů nelze automaticky použít na vztahy vyplývající z nesezdaného soužití.

V případě nesezdaného, neregistrovaného a tedy neinstitutionalizovaného soužití je tedy nutné využít obecných možností, které nám dává náš právní řád, jako jsou soukromoprávní smlouvy řešící např. podmínky společného bydlení, dědické nároky a další. Toto řešení ale není vždy dostačující, zde platí dvojnásob i neznalost práva neomlouvá a navíc, málokdo si na začátku vztahu dokáže představit, jaké situace bude potřeba v budoucnu řešit např. po rozchodu, po narození dítěte, po úmrtí jednoho z partnerů apod.

Úprava neregistrovaného faktického soužití v našem právním řádu

Pojmy související s neinstitutionalizovaným faktickým soužitím jsou vymezené např. OZ, zejména domácnost, osoby blízké, osoby spolužijící. Pojmy druh a družka používají např. zák. o státní sociální podpoře, o životním minimu, o nemocenském pojištění zaměstnanců.

U termínu nesezdané soužití stále víceméně přetrvává historický názor, že se jedná o vztah druh, družka, ale ani definice vztahu druh a družka není právním řádem vymezena.¹⁸ Tento vztah můžeme vymežit jako vztah muže a ženy, kteří spolu žijí a neuzavřeli manželství.

Ovšem v nesezdaném soužití se stejně tak může jednat o soužití kohokoliv, včetně partnerů stejného pohlaví, neboť institut společné domácnosti nijak nevymezuje pohlaví osob, které sdílejí společnou domácnost.

Domácnost tvoří dle ust. § 115 OZ nejméně dvě fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují své potřeby.

¹⁸ V minulosti vymezovala vztah **druha a družky** již zrušená vyhl. č. 210/1989 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, kde se v § 2 odst. 5 vztah druha a družky definoval jako životní spojení muže a ženy, kteří spolu žijí ve společné domácnosti.

Osobou blízkou je dle ust. § 116 OZ příbuzný v řadě přímé, sourozenci a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

Osobu spolužijící ve společné domácnosti je pro účely dědění ze zákona dle ust. § 474 odst. 1 a ust. § 475 odst. 1 OZ osoba, která žila se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla výživou odkázána na zůstavitele.

Osoba spolužijící je také v rámci institutu tzv. přechodu nájmu. Na spolužijící osobu může dle ust. § 706 odst. 2 OZ přejít nájem bytu tehdy, jestliže pečovala o společnou domácnost zemřelého nájemce a nebo na něho byla odkázána výživou a prokáže, že žili ve společné domácnosti nepřetržitě alespoň tři roky před smrtí nájemce a nemá-li spolužijící osoba vlastní byt.

Od devadesátých let minulého století dochází ke zvýšení rozvodovosti, nárůstu počtu osob žijících v nesezdaném soužití, poklesu počtu narozených dětí a zároveň nárůst počtu dětí narozených mimo manželství. Mnoho partnerů dává přednost soužití faktickému, bez jakékoliv institucionalizace, před soužitím v manželství. Náš právní řád, ovlivněný tradičním pojetím rodiny a vztahů mezi mužem a ženou nechrání ani registrované partnerství a už vůbec ne neformální svazky tak, jako hájí manželství.

Z manželství vedle výhod na straně jedné vyplývá i řada povinností a závazků. Právě nižší právní ochrana registrovaných partnerů je dána zřejmě tím, že se u tohoto druhu vztahu nepočítá se společnými dětmi a tedy i důvodem, proč by mělo být registrované partnerství zachováno. U partnerů v nesezdaném soužití je nižší ochrana druhou stranou mince za volný způsob soužití.

Další důležitou okolností ovlivňující názory společnosti je stále ještě *morálka*. Morální normy představují vnitřní hodnoty zejména každého z nás, ale i společnosti, které se ne vždy shoduje s normami právními. Morální normy se vyvíjí v průběhu našeho života, ovlivňují je zkušenosti a výchova. Některé postuláty jsou neměnné a přetrvávají bez ohledu na okolnosti, typicky názory na vraždu, znásilnění, apod. Jiné se neustále vyvíjejí a reagují na změnu doby a společnosti jako je názor na registrované partnerství a soužití osob téhož pohlaví, nesezdané soužití, nemanželské děti. Se

společenskou akceptací určitých modelů chování vzniká i potřeba právního řádu reagovat na nastalou situaci příslušnými právními normami..

Významnou úlohu pro chování jednotlivce hraje i *tradice*. Typicky manželství je tradičně považováno za jediné správné soužití muže a ženy, jehož účelem je výchova dětí.

Vývoj názorů na homosexualitu

V současné době u nás není homosexualita kriminalizovaná a není trestná, ani není nijak diskriminovaná, je zakotveno rovné postavení heterosexuálních i homosexuálních občanů. Liberalizací bylo zejména vyřazení homosexuality jako oficiální lékařské diagnózy a zrušení trestnosti pohlavního styku osob stejného pohlaví. K tomu došlo v šedesátých letech minulého století. Bezprostředně po listopadu 1989 byla zavedena stejná věková hranice pro zákonnost pohlavního styku heterosexuálního a homosexuálního. Dalším liberalizačním krokem je zákaz jakékoliv diskriminace v oblasti pracovněprávních vztahů na základě sexuální orientace.

Jednotný československý TZ č. 86/1950 Sb. posuzuje homosexuální chování jako trestné, a to v kapitole VII, *činy proti lidské důstojnosti*, a ust. § 241, znělo: „Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, odst. 1) Kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Odst. 2) odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 a) s osobou mladší než 18 let nebo b) za úplatu. Odst. 3) kdo se nabídne k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví za úplatu, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. V důvodové zprávě bylo uvedeno, že se *jedná o trestné činy, jimiž se chrání důstojnost člověka, zejména v jeho pohlavní sféře*. Některými ustanoveními tohoto oddílu se *sleduje boj proti zvrácenostem*.¹⁹ Soud mohl uložit trest do jednoho roku vězení, když partner byl mladší osmnácti let. Pokud obviněný za styk poskytl úplatu, pak od jednoho roku do pěti let. Kdo nabízel pohlavní styk za úplatu mohl být odsouzen k šesti měsícům až třem rokům odnětí svobody.

Nový TZ č. 140/1961 Sb. zrušil trestnost konsenzuálního homosexuálního styku mezi dospělými osobami staršími osmnácti let. Přetrvávala trestnost

¹⁹ TZ, komentář 1. vydání, Orbis-Praha 1958

homosexuálního chování, pokud partner byl mladší osmnácti let, dále pokud se jednalo o zneužití závislosti, o pohlavní styk za úplatu nebo styk budící veřejné pohoršení.

V roce 1990 byla novelou TZ č. 175/1990 Sb. zákonná hranice pro homosexuální i heterosexuální styk stanovena rovněž na 15 let. Trestné je nadále kuplířství podle ust. § 204 TZ, trvá ochrana mladistvých před ohrožováním jejich mravní výchovy podle ust. § 217 a před zneužitím závislosti podle ust. § 243 TZ bez ohledu na sexuální orientaci. Toto zůstává zachováno v novém TZ č. 40/2009 Sb.

Nově je ale např. i upraveno ust. § 241 znásilnění, kdy došlo ke změně tohoto ustanovení rozšířením z původního „Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži...“ na nynější znění „Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži...“ a nyní je možné nejen de facto, ale i de iure znásilnit i muže. Stejně znění má i ust. § 185 nového TZ.

Vývoj rodinného práva na našem území

Po vzniku samostatné republiky Československé došlo k recepci veškerého práva platného na území Rakouska-Uherska. Občanské právo včetně práva rodinného bylo obsaženo ve Všeobecném občanském zákoníku ABGB z roku 1811, Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch. Na této úpravě je znát zásadní vliv kanonického práva, což dokazuje obligatorní církevní forma sňatku a nemožnost rozluky katolických manželství, toto právo měly pouze manželé nekatolíci. Manželství bylo pojímáno jako smluvní vztah založený svatební smlouvou. K zásadní změně a přiblížení úpravy české a slovenské došlo zákonem č. 320/1919 Sb., tzv. manželskou novelou. Zde již byla připuštěna i pro země české civilní forma sňatku, stejně tak možnost rozvodu pro všechny manželství bez rozdílu.

Od roku 1950 dochází zákonem č. 265/1949 Sb. k oddělení rodinného práva od celku práva občanského po vzoru sovětských zákonodárců. I když kvalitu zákona ovlivňuje poplatnost době, nelze mu upřít některé moderní prvky. Jednoznačným kladem tohoto zákona bylo postavení žen do rovné pozice k mužům a stejně tak zrovnoprávnění dětí narozených mimo manželství s dětmi manželskými. Proces uzavírání sňatku se již blížil současné úpravě, ovšem sňatek byl s ohledem na tehdejší politickou situaci ze zákona obligatorně civilní. Objevuje se nová úprava tzv.

zákonného majetkového společenství. Otcovskou moc nahradil institut moci rodičovské nad dětmi, ta už ale náležela oběma manželům ve stejném rozsahu.

Nový ZoR č. 94/1963 Sb., který je ve znění pozdějších novel platný dodnes, byl vydán v návaznosti na vydání nového občanského zákoníku. Hlavním účelem bylo pouhé zjednodušení formální stránky. Úprava majetkového společenství manželů byla proměněna v bezpodílové spoluvlastnictví a přenesena do zákoníku občanského.

Novela z roku 1982 nepřinesla žádné zásadní změny, ke změně tak dochází teprve novelou ZoR zákonem č. 91/1998 Sb. Manželství je věnována část první ZoR. Manželství vymezuje v ust. §1 odst.1 jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Z definice tedy vyplývá, že se může jednat pouze o svazek osob opačného pohlaví. Manželství vznikne pouze způsobem, který stanoví zákon, buď sňatkem občanským nebo sňatkem církevním. Vždy se jedná o souhlasné prohlášení snoubenců, buď před matričním úřadem nebo před příslušným orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti, vždy za součinnosti oddávajícího. Obvyklé bývá, že manželé používají společné příjmení. V našem právu se uplatňuje princip monogamie. Podstatným pojmovým znakem je rovnost muže a ženy vyjádřena zaručením stejných práv a povinností. Až do 1.1. 1950, kdy nabyl účinnosti ZoR č.265/1945 Sb., tomu tak nebylo, manželu náležela otcovská moc nad dětmi i manželkou. Manželství vzniká pouze na základě svobodné vůle a dobrovolně a jeho hlavní účel je založení rodiny a řádnou výchovu dětí. Právě úpravě vztahů mezi rodiči a dětmi je věnována část druhá ZoR a to včetně osvojení, poručenství a opatrovnictví.

Dle ZoR muž a žena jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si a vytvářet zdravé rodinné prostředí, mají vzájemnou vyživovací povinnost, jsou povinni hradit náklady společné domácnosti, společně rozhodují i o záležitostech rodiny. Manželé mají právo zastupovat se v běžných záležitostech.

Právní následky uzavření manželství jsou upraveny i v jiných právních předpisech, především v OZ, který v ust. §§ 143 - 151 upravuje společné jmění manželů (SJM), dědění a společný nájem bytu manželů. Dále se jedná o předpisy z oblasti sociálního zabezpečení, daňové, trestněprávní a další.

V současné době probíhá v souvislosti s rekonstrukcí OZ i rekonstrukce rodinného práva, které opět bude součástí občanského práva.

Rodinné právo by mělo být v části druhé, nového OZ, v ust. §§ 527 až 854 (v současné době ve stádiu Návrhu pracovní komise, obsahující části první až čtvrtou, jejímiž hlavními zpracovateli jsou Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš a Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.).²⁰

Stejně jako současný ZoR, i druhá část nového OZ by měla upravovat všechny vztahy rodinného práva, která jsou obsažena v současném zákoně a některá nová ustanovení, která budou reagovat na potřeby společnosti.

2. Úprava de lege lata zákona o registrovaném partnerství

Česká republika se stala první postkomunistickou zemí, kde bylo uzákoněno registrované partnerství. Tento schválený návrh ZoRP požadoval v celku omezený právní status pro homosexuální páry a dalo se očekávat, že tato úprava zřejmě nebude jednoznačným přínosem do našeho právního řádu.

V této souvislosti chci uvést, že „Požadavky na morální spravedlnost nacházíme v individuálních a skupinových představách o spravedlnosti, rovnosti a svobodě, slušnosti, solidaritě, charitě. Požadují změnu platného práva, vycházejíce z pozice de lege ferenda, tj. z hlediska požadavku přijetí nového zákona nebo novelizace platné normy. Tyto morální požadavky se vyvíjejí dynamicky, adekvátně vývoji společenských vztahů.“²¹

Je ale otázkou, které skupinové vztahy a v jakém rozsahu mají být státem upraveny a jaké normy lidského chování mají být právem nejen upraveny, ale i jejich případné nedodržování státem sankcionováno.

V mnohých vyspělých státech světa dochází k postupnému **začleňování alternativních forem** soužití do právních řádů daných států. Zvýšená aktivita zákonodárců v této oblasti je dána zejména změnami, které nastaly v rodinném soužití ve druhé polovině 20. století. Postupné snížení počtu uzavřených sňatků a naopak zvýšení rozvodovosti, nárůst počtu dětí narozených mimo manželství, stále častější existence dlouhodobého soužití muže a ženy, kteří nemají zájem o vstup do manželství,

²⁰Návrh občanského zákoníku [citováno 28.2.2006. 10:00]. Dostupný z <http://www.ms.cz>, cit. 24.8.2009

²¹ Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.: Teorie práva, s. 267

stejně tak se vyskytující soužití osob stejného pohlaví, je celosvětovým důvodem k přijímání různých právních norem, které na tento faktický stav reagují a snaží se vhodným a odpovídajícím způsobem tyto formy faktického soužití lidí upravit. Kvalitu a vhodnost těchto úprav bude ovšem možné posoudit až časem.

Příčiny a důvody nové úpravy registrovaného partnerství

Příčiny a důvody navrhované úpravy ve vztahu k platnému právnímu stavu jsou podrobně rozvedeny v důvodové zprávě k tomuto zákonu, kdy je zejména uvedeno, že zákon umožňuje homosexuálním občanům založit registrované partnerství zákonem uznanou formou s rozsahem práv a povinností přesně stanoveným touto samostatnou právní úpravou.

Uvádí se, že dlouhodobé partnerské svazky osob téhož pohlaví nebyly dosud v právním řádu České republiky nijak upraveny, ačkoliv vykazují tytéž znaky a plní tytéž funkce jako dlouhodobé partnerské soužití osob pohlaví rozdílného (vzájemná láska a podpora, emocionální, materiální a sociální zázemí, výchova dětí). Partneri stejného pohlaví tak dosud neměli možnost svůj úmysl žít v dlouhodobém partnerském svazku nijak právně zakotvit. Jde o pozůstatek vnímání homosexuálního jednání jako hříchu, posléze zločinu, potažmo nemoci. To je zcela v rozporu se současným vnímáním homosexuality jako akceptované odlišnosti a se zásadami osobní svobody a rovnosti, nediskriminace na základě jiného postavení a dosažitelnosti práva, které zaručuje ústava tohoto státu. Tato právní norma je krokem k zajištění podmínek pro plnoprávný, plnohodnotný a důstojný život těchto osob ve smyslu LZPS. Jejím schválením dá Česká republika jasně najevo, že diskriminaci některých skupin ve společnosti neschvaluje a ctí zásady demokracie a tolerance v jejich plném rozsahu.²²

Dále důvodová zpráva uvádí, že dojde k právní stabilizaci partnerských vztahů osob téhož pohlaví posílí se lidská a občanská práva partnerů, jejich motivace setrvat v dlouhodobém svazku, sníží se zdravotní rizika sexuální promiskuity. Odůvodnění toho, že tato úprava je navrhována pouze pro homosexuální páry je, že heterosexuální páry v České republice již v současné době mají k dispozici instituty dva: manželství a konkubinát (druh a družka) tedy partnerstvím založeném na faktickém soužití dvou lidí

²² Důvodová zpráva obecná část návrhu poslanců Taťány Fischerové a dalších na vydání zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

ale ZoRP má sloužit párům, které zakládají svůj *společný život na partnerské lásce, nikoliv např. na společném bydlení*. Předkládaný zákon je určen osobám, které si heterosexuální formu soužití nemohou nebo nechtějí zvolit s ohledem na své osobní dispozice a charakteristiky.

Návrh obsahuje právní úpravu, která zakazuje osvojení dítěte registrovanými partnery. V oblasti náhradní rodinné péče zůstává zachována preference heterosexuálních párů.²³

V článku *Čtyři ohlédnutí Vládi Hrubého* uvádí autor v části *Druhé ohlédnutí: První pokusy o uzákonění registrovaného partnerství: „Pro nás to byla ale mravenčí práce obcházet jednotlivé poslance, každému jednotlivě vysvětlovat, o co v tom zákoně vlastně jde, ale v první řadě, kdo jsou to vlastně homosexuálové. Tehdy se média postavila jednoznačně na naši stranu a veřejnost začala stále více chápat, o čemže ta homosexualita vlastně je. Díky práci SOHO a díky odvaze mnohých z nás a díky tolikerým diskusím se přeci jen veřejné mínění posunulo v náš prospěch...“*²⁴

Jak je vidět na tomto příkladu, je pravdivé, že „velmi významným zprostředkovatelem právních informací jsou i hromadné sdělovací prostředky, které díky svým technickým možnostem přenášejí informace velkému množství lidí, rozptýlených ve velkém prostoru.“²⁵

A stejně tak lze souhlasit i s tím, že „člověka jako osobnost chápeme jako souhrn biogenních, psychogenních a sociogenních faktorů. Sociologické hledisko vychází z existence sociálních vazeb, které působí na chování jedince a formování jeho osobnosti. Přitom je třeba vzít v úvahu, že člověk je na jedné straně produktem společenských vztahů a na druhé – jejich aktuálním tvůrcem.“²⁶

„Každé sociální chování člověka je motivované, má určitý motiv, byť neuvědomovaný. Motivem chování je to, co je pro danou osobnost hodnotné. Hodnotou je pak to, co vede k uspokojení nějaké potřeby, co má pro jedince nějaký význam. Potřebou rozumíme stav nějakého nedostatku či nadbytku v organismu a jeho psychice.“²⁷

²³ Důvodová zpráva obecná část návrhu poslanců Taťány Fischerové a dalších na vydání zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

²⁴ <http://komunity.web2.cz/rp-informace/2002-ohljednuti-hruby.phtml>, cit. 24.8.2009

²⁵ Hungr, P.: Sociologie práva, s. 47

²⁶ Tamtéž, s. 54

²⁷ Hungr, P.: Sociologie práva, s. 55

Co to je registrované partnerství?

Registrované partnerství je institut, který upravuje soužití dvojic stejného pohlaví. ZoRP upravuje uzavírání partnerství, podmínky pro jeho zrušení nebo zánik, vzájemné majetkoprávní vztahy partnerů, jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem, vůči institucím a vůči státu stejně jako ZoR upravuje vznik manželství. Tedy soukromoprávní aspekt tohoto vztahu, tj. úprava vzniku, obsahu a zániku RP, ale i veřejnoprávní aspekt, tj. úpravu zápisu do matriky.

Historie prosazování zákona o registrovaném partnerství

Snahy o prosazení institutu registrovaného partnerství v Česku se datují už od roku 1992. Zákon o registrovaném partnerství byl schválen **15. března 2006**, a to nejen díky demokratizaci naší společnosti a vesměs kladným postojem médií k uzákonění partnerství osob stejného pohlaví, ale také dlouhotrvající prací gay a lesbických organizací.

Rok 1992-3 Vláda připravovala rodinněprávní novelu občanského zákoníku, ale paragrafy týkající se homosexuálních vztahů byly vládou odmítnuty.

Rok 1995 Zákon o RP předložily poslankyně ODS Anna Röschová a Milena Kolářová (upravoval jen dědictví a společné užívání bytu), ale k projednávání po několika odkladech vůbec nedošlo kvůli volbám.

Rok 1998 Sněmovna zamítla v prvním čtení vůbec první ucelený poslanecký návrh zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví. Zákon se odkazoval na zákon o rodině a oproti manželství vyjímal jen společnou výchovu dětí a adopci. Vláda se k zákonu postavila odmítavě. Předkladatelé: Zuzka Rujbrová (KSČM), Jana Gavlasová (ČSSD) a Jaroslav Zvěřina (ODS).

Rok 1999 Na návrh lidovce Cyrila Svobody zamítla sněmovna poslanecký návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví. Předkladatelé: Zuzka Rujbrová (KSČM), Jan Zahradil (ODS), Jitka Kupčová (ČSSD) Monika Horáková (US) a další. Návrh v průběhu roku několikrát přežil hlasování o zamítnutí a dvakrát byl vrácen do výborů. Ke schválení ho poslancům doporučila i vláda premiéra Miloše Zemana.

Rok 2001 Zemanův sociálnědemokratický kabinet schválil svůj první návrh na uzákonění soužití osob stejného pohlaví. Přípravu iniciovala rada vlády pro lidská práva poté, co sněmovna registrované partnerství už dvakrát odmítla. Návrh předložil ministr spravedlnosti Jaroslav Bureš. Sněmovna hned v prvním čtení těsnou většinou vrátila vládě návrh zákona o partnerském soužití osob stejného pohlaví k dopracování. Vrácení podpořili všichni lidovci, téměř celá ODS a někteří unionisté. Díky volbám v roce 2002 už ovšem k přepracování vládou nedošlo.

Rok 2004 Koaliční vláda premiéra Vladimíra Špidly (ČSSD) podruhé (poprvé v lednu) stáhla z programu návrh zákona o registrovaném partnerství. Norma tehdy prý neměla šanci projít. Premiér Špidla ji doporučil navrhnout jako poslaneckou iniciativu. Sněmovna začala projednávat návrh zákona o registrovaném partnerství, který jí v dubnu předložila skupina poslanců ze čtyř parlamentních stran. Na přípravě se podíleli i zástupci Gay a lesbické ligy. Předkladatelé: Táňa Fischerová, Vlastimil Ostrý a Pavel Svoboda (všichni US-DEU), Jitka Kupčová a Zdeněk Jičínský z ČSSD, Jan Zahradil a Jaroslav Zvěřina z ODS a Kateřina Konečná a Vladimír Koníček z KSČM. Návrh byl propuštěn do druhého čtení. Návrh zákona prošel druhým čtením.

Rok 2005 Sněmovna opět neschválila návrh, který by registrované partnerství umožnil. Hlasování bylo stejně jako v minulých letech velmi těsné. Skupina jedenácti poslankyň a poslanců předložila nový návrh zákona o registrovaném partnerství, připravený opět ve spolupráci s Gay a lesbickou ligou. Poslanecká sněmovna PČR popustila návrh zákona do druhého čtení. Návrh lidoveckých poslanců na zamítnutí nebyl přijat. Návrh zákona prošel druhým čtením. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR **schválila** návrh zákona o registrovaném partnerství výraznou převahou 86:54 hlasům. Senát Parlamentu ČR **schválil** návrh zákona o registrovaném partnerství.

Rok 2006 Prezident Václav Klaus návrh zákona **vetoval**. Poslanecká sněmovna Palamentu České republiky **přehlasovala** prezidentovo veto nejtěsnějším možným výsledkem - 101 hlasem.²⁸

Přijetí zákona o registrovaném partnerství

Postup zákonodárců při schvalování zákona

O různosti postojů poslanců, kteří nakonec ZoRP schválili svědčí i připomínky, které v průběhu schvalování zákona měli, ale i různé znění důvodových zpráv, např.:

²⁸ Použity údaje z <http://komunity.web2.cz/rp-informace/rp-historie.phtml>, cit. 24.8.2009

- Pozměňovací návrhy přednesené ve druhém čtení dne 22. září 2004, kdy bylo mimo jiné navrhováno kromě návrhu na zamítnutí i návrh na zrušení slova „stejného pohlaví“ v celém textu návrhu zákona se zrušují.
- Vláda na své schůzi dne 19. května 2004 projednala a posoudila návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (sněmovní tisk č. 650), a má k němu tyto připomínky:
 “Účelem navrhované právní úpravy je dát homosexuální menšině možnost založit registrované partnerství zákonem uznanou formou s přesně stanoveným rozsahem práv a povinností, a to odděleně od rodinného práva. Navrhovaná právní úprava by neměla sledovat vytvoření instituce obdobné manželství, ale poskytnout potřebný právní podklad pro trvalé soužití partnerů a pro uspořádání jejich vzájemných vztahů. Z těchto důvodů není pro registrované partnerství vhodná úprava některých institutů typických pro manželství a rodinu, jako je zejména vzájemná vyživovací povinnost, vztah k dětem a vznik společného jmění manželů. Vláda proto navrhuje vypustit ustanovení § 11 až 13 upravující vyživovací povinnost mezi partnery.“ A v rámci dílčích úprav v části šesté bod 3 vypustit a následující body přečíslovat, neboť vzhledem k tomu, že registrované partnerství nemůže být postaveno na úroveň rodině, nelze partnera zařadit do první dědické skupiny spolu s dětmi a manželem zůstavitele²⁹
- Pozměňovací návrhy 969/3 přednesené ve II. čtení dne 8. prosince 2005, kdy bylo mimo jiné navrhováno V § 1 odst. 1 se slova „dvou osob stejného pohlaví“ nahrazují slovy „dvou nebo více osob“, v § 13 odst. 3 se slova „pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner“ nahrazují slovy „pokud jeden z partnerů pečuje o dítě, podílí se na výchově i ostatní partneři žijící s tímto partnerem ve společné domácnosti“. Slova „i tohoto partnera“ se nahrazují slovy „i těchto partnerů“.dále Slova „stejného pohlaví“ se v celém textu zákona zrušují. Nebo v § 13 věta první zní: „Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti, ale je překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy.“³⁰

²⁹ Usnesení vlády ČR ze dne 19. května 2004 č. 474 + P

³⁰ Pozměňovací návrhy obsažené v usnesení petičního výboru č. 229 ze dne 6. září 2005 (tisk 969/2) a Pozměňovací návrhy přednesené ve II. čtení dne 8. prosince 2005

V důvodové zprávě zákona je mimo jiné uvedeno, že navrhovaná úprava je v souladu s ústavním pořádkem České republiky a není v rozporu s mezinárodními smlouvami ani se závaznými právními akty Evropských společenství.

Vzhledem k dalšímu vývoji a možnému dalšímu vývoji, kdy **již bylo na základě žádosti Gender Studies, o.p.s. provedena JUDr. Janem Wintrem právní analýza**³¹ zda česká právní úprava ZoRP není v rozporu s evropským právem. Tato analýza zatím sice nebyla publikovaná v odborných časopisech a je dostupná pouze na Internetu, ovšem JUDr. Winter v tomto svém článku dne 31. března 2009 dospěl k názoru, že „ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství, podle kterého registrovaný partner nesmí osvojit dítě, je ve zjevném rozporu s Evropskou úmluvou i s ústavním pořádkem České republiky, protože představuje zakázanou diskriminaci na základě sexuální orientace ve vztahu k právu na ochranu rodinného a soukromého života. Evropská úmluva je součástí ústavního pořádku České republiky a tedy je to i postačujícím důvodem pro zrušení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství Ústavním soudem pro jeho rozpor s ústavním pořádkem.“³²

Když byl v České republice po téměř osmi letech od chvíle, kdy byl předložen první ucelený poslanecký návrh dne 15. března 2006 po přehlasování prezidentského veta na třetí pokus schválen zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů č. 115/2006 Sb. ze dne 26. ledna 2006, (ZoRP), bylo to významné „vítězství“ Gay a lesbické ligy. Zdaleka tím však nebyla ukončena diskuze o vhodnosti ZoRP, nyní již ne o možnosti homosexuálních párů uzavírat RP, ale o dalších, souvisejících otázkách týkající se zejména práva na adopci dětí homosexuálním registrovaným párem, obdobně jako tomu je u manželských párů, případně využití, resp. získání dalších možností pro to, aby bylo možné mít vlastní dítě.

ZoRP přiznává právní status velmi blízký manželství svazkům osobám stejného pohlaví. Na rozdíl od manželů registrovaní partneri nemají nárok na adopci dětí, stejná práva k bytu a nevzniká jim společné vlastnictví.

³¹ Wintr, J.: „Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách“ publikováno na <http://osf.cz/attachments/analyza-osvojeni-ditete-gayi.pdf> , cit. 24.8.2009

³² Winter, J.: Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách

Překážkou jeho schválení bylo veto prezidenta Václava Klause ze dne 16. února 2006. Toto své rozhodnutí prezident zdůvodnil ve svém prohlášení na mimořádné tiskové konferenci k zákonu o registrovaném partnerství, kdy se mimo jiné ohradil vůči jakýmkoliv spekulacím, že nepodporuje či bagatelizuje význam odstraňování diskriminace spojené se sexuální orientací lidí. *„Toto je politování hodné nepochopení mých postojů a bohužel i obsahu samotného zákona, který není liberalizační normou, ale bezprecedentním rozšířením státní regulace mezilidských vztahů.“*³³

Prezidentovo veto bylo přehlasováno nejnižší možnou většinou 101 hlasu dne 15. březen 2006 a po třetím hlasování PS bylo rozhodlo 101 hlasy o tom, že zákon platit bude. Ovšem jeho výsledná podoba je zcela jistě nechtěným kompromisem. O tomto svědčí nejen to, že k dnešními dni byl ZoRP již dvakrát novelizován a to zákonem č. 261/2007 Sb. a zákonem č. 362/2008 Sb., (na základě vládního návrhu č. 395/2008).

Jako nyní vcelku potvrzené vidím obavy odpůrců zákona, vyjádřené nejen prezidentem republiky, ale mimo jiné i při jednání PS dne 15.3.2006, kdy bylo řečeno, že „Manželství je jedinečná instituce a RP tuto jedinečnost zeslabuje. A žádná jedinečnost nemůže existovat ve více podobách. Pak již není jedinečná. Jsem přesvědčena, že aktivisté, kteří prosazují tento návrh zákona, jsou si toho dobře vědomi a že jejich konečným cílem ve skutečnosti není ve skutečnosti RP, ale úplné zrovnoprávnění RP s manželstvím tak, jak se to ve druhém kroku již děje v řadě zemí s uzákoněným RP. Všichni, kdo chtějí tento návrh podpořit, by tedy měli vědět, že *registrované partnerství je pouhým předstupněm vzniku nového typu manželství, kde již nebude záležet na pohlaví partnerů, a co je podstatnější, kde se zcela vytratí účel a smysl manželství, jak je deklarován v ZoR. Založení rodiny a řádná výchova dětí přestane být účelem nejen manželství, ale také smyslem poskytování státní ochrany, podpory a prestižního zacházení. Stát přestane preferovat důležité hodnoty a omezí se na podporu vztahů lidí, kteří o to stojí, či spíše řečeno, kteří si o to dostatečně hlasitě řeknou. Mnozí si mohou říct, je to malichernost, tak když o to ti lidé stojí, budme*

³³ Registrace partnerství : Pokrok, nebo nezodpovědné riziko? Klaus, V., Důvody vrácení zákona, Mach, Macek, Haas, Petřík, Jakl, Payne, Kužílek, Bratinka, Zahrádka, Právní a politické argumenty proti zákonu, Úplné znění zákona a důvodová zpráva, CEP – centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006, ISBN 80-86547-51-5, Prohlášení prezidenta republiky Václava Klause na mimořádné tiskové konferenci k zákonu o registrovaném partnerství

velkorysý a dopřejme jim to. A já si kladu otázku: skutečně je možné vytvořit speciální práva pro každou skupinu lidí, která si o to řekne?“³⁴

„Hodně se mluví o tom, že uznání a zlegalizování RP je prvním krokem k tomu, umožnit homosexuálním párům získat děti k adopci. Jenomže předložený ZoRP, který prezident vetoval, vztahy k dětem neřeší a řešit nechce. Podle existujících norem si dítě mohou osvojit pouze manželé. A když opomenou všechny jasně specifikované důvody, je tu ještě jeden. **Ani společenské klima, a nakonec ani názorové rozložení Parlamentu, by osvojení dětí neumožnilo.**“³⁵

„Chtěl bych se zastat politiky a politizace témat. Dobře nechápu, jak v této Sněmovně, kde neděláme nic jiného než politiku a politizujeme, my sami používáme toho výrazu jako pejorativního. Rozhodnutí o RP je politické rozhodnutí a je výsledkem politické debaty. Nikde na nebi není napsáno, jak to má být. *Otázka uznání občanů, kteří se cítí druhořadí, je rozhodnutí, které zde můžeme udělat a nemusíme.* Je to výsledek navýsost politické debaty. Proč si nadáváme, že něco politizujeme, když je to naše nevlastnější činnost a jinak to nejde? Děláme politiku a vytváříme politická témata. ... jsem přesvědčen, že celá otázka zní jenom takto: **Je zde skupina občanů, kteří se cítí druhořadými a chtějí uznání, gesto uznání.** My jim ho buď dáme, nebo nedáme. Jako politici, kteří toto politickou debatu vedou a rozhodnou.“³⁶ Jako právník k tomu mohu říct jen, co dodat?

Úprava de lege lata

Stále ještě neskončila diskuze o obsahu ZoRP a ani úvahy de lege ferenda o jeho další podobě a jeho místě v našem právním řádu. Je třeba vědět, že **tento zákon opravdu není o sexuální orientaci, není to zákon o toleranci, xenofobii, konkrétně homofobii a už vůbec ne o odstranění diskriminace na základě sexuální orientace.** Manželství rovněž není institutem, který by jakkoliv legalizoval, kodifikoval, zoficiálňoval, normalizoval sexuální orientaci heterosexuální, či upravoval různé typy

³⁴ Stenozáznam z přehlasování veta prezidenta republiky ze dne 15.3.2006, při jednání o ZoRP, sněmovní tisk 969/4 vrácený prezidentem republiky, poslankyně V. Parkanová

³⁵ Stenozáznam z přehlasování veta prezidenta republiky ze dne 15.3.2006, při jednání o ZoRP, sněmovní tisk 969/4 vrácený prezidentem republiky, poslanec O. Němec

³⁶ Stenozáznam z přehlasování veta prezidenta republiky ze dne 15.3.2006, při jednání o ZoRP, sněmovní tisk 969/4 vrácený prezidentem republiky, předseda PS L. Zaorálek

jejích projevů. Manželé obvykle mívají (vlastní) děti, čímž vzniká rodina, což je také obvykle cílem, těch, co do manželství vstupují.³⁷

Česká společnost je k lidem s homosexuální orientací vcelku tolerantní a bez předsudků, což se projevilo vyřazením homosexuality jako lékařské diagnózy a zrušení trestnosti pohlavního styku osob stejného pohlaví, které bylo u nás provedeno již v šedesátých letech minulého století a poslední krok byl učiněn bezprostředně po listopadu 1989, kdy byla zavedena stejná věková hranice pro zákonnost pohlavního styku heterosexuální i homosexuální. Homosexuálové požívají lidské důstojnosti rovnoprávně se všemi dalšími osobami a nesmí být nijak diskriminováni a náš právní řád poskytuje dostatek možností jak se diskriminaci bránit.

Pokud náš právní řád stále obsahuje nějaké diskriminační zákony či předpisy, je třeba je zrušit či upravit tak, aby byly v souladu s Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod, neboť už v Preambuli Ú ČR je jednoznačně stanoveno „... budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast *rovnoprávných, svobodných občanů*, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti...“³⁸ a stejně tak i LZPS v hlavě první, Obecná ustanovení, Čl.1 stanoví, že „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné,“ a v Čl.3, odst. 1 „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“

Pokud tedy tento problém nebyl, proč bylo potřebné schválit zákon, který zřizuje zcela novou instituci, které však zákon nedává žádnou funkci, žádný účel. Předpokládalo se, že tento zákon bude mít příznivé sociální dopady, neboť bude jasným signálem, že spolu žijící páry stejného pohlaví jsou plnoprávními a nediskriminovanými členy společnosti. Lapidárně je důvod pro přijetí zákona vyjádřen Filipem Makušem v článku „Skákání o dvou tyčích“ (Britské listy 23.12.2005): „*Zkrátka se může, co se nesmělo: být homosexuálem bez bázně a hany. Schválení*

³⁷ Registrace partnerství : Pokrok, nebo nezodpovědné riziko? Klaus, V., Důvody vrácení zákona, Mach, Macek, Haas, Petřík, Jakl, Payne, Kužílek, Bratinka, Zahrádka, Právní a politické argumenty proti zákonu, Úplné znění zákona a důvodová zpráva, CEP – centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006, ISBN 80-86547-51-5, část Michal Petřík: Registrované partnerství není liberalizační

³⁸ Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR

*návrhu o registrovaném partnerství má společenský význam v prolomení a rozprášení jednoho tabu“.*³⁹ Ovšem nikde nikdy nebylo zmíněno, který zákon by homosexuální vztah či soužití zakazoval, když jakákoliv diskriminace je v našem právním řádu výslovně zakázána. Je pravdou, že nelze zákonem nařídít, že budeme všichni tolerantní, ovšem stát může potrestat ty, kdo tolerantní nejsou a dopustí se trestných činů.

Je pravdou, že pokud je stát liberální, zasahuje partnerských vztahů co nejméně. Výjimkou je institut manželství, a to zejména s ohledem na výchovu dětí, ke které je ale přihlíženo i v alternativních, neinstitutizovaných a neregistrovaných formách soužití.

V Čl. 10, odst. 2 LZPS je přímo stanoveno, že „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života“, Čl. 32 odst. 1 „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“, Čl. 2, odst. 4 ÚČR, „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá,“ a stejně tak i v LZPS v Čl. 2, odst. 3 „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ Což je mimo jiné i základním znakem právního státu.

Při smluvní volnosti je bezesporu možné aby se kdokoliv smluvně zavázal komukoli k čemukoliv, tedy i k vyživovací povinnosti.

„Ze všech reálně existujících a teoreticky myslitelných vztahů prohlásilo lidstvo po tisíciletích zkušeností jeden z nich za privilegovaný: manželství muže a ženy. Z odlišných bytostí, muže a ženy, které dohromady tvoří člověka, vytváří rodina prostor pro zrození a růst dětí. Samotné slovo rodina napovídá, že je to instituce vztahující se k rození. Pouze tomuto jedinečnému vztahu byla vyjádřena veřejná podpora.“⁴⁰

V dějinách lidstva přinejmenším stejně dlouhou dobu existuje také cizoložství. A nevyplývá z toho nutnost přijímat zákon o registrovaných milenkách či zákon o rodinných trojúhelnících.⁴¹ Stát by neměl poskytnout zvláštní postavení žádné skupině splňující společné znaky. „Evropská civilizace vyznává: přestože víme, že existuje nevěra, že existuje zrada v partnerských vztazích, že existují jiné možnosti jak si

³⁹ Registrace partnerství : Pokrok, nebo nezodpovědné riziko? Klaus, V., Důvody vrácení zákona, Mach, Macek, Haas, Petřík, Jakl, Payne, Kužílek, Bratinka, Zahrádka, Právní a politické argumenty proti zákonu, Úplné znění zákona a důvodová zpráva, CEP – centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006, ISBN 80-86547-51-5, část Tomáš Haas, Cui bono?

⁴⁰ Tamtéž, část Jiří Payne, Alternativní vztahy netřeba registrovat

⁴¹ Tamtéž, Jiří Payne, Alternativní vztahy netřeba registrovat

uspořádat vztahy, jsme přesvědčeni, že rodina je jedinečné a zvláštní společenství, které nemá alternativu. Na tom nic nemění ani klesající počet zdravých a fungujících rodin“⁴²

„Není náhodou, že s pojmem rod a rodina se spoluvytvářel i pojem státnost.“

Domnívám se, že manželství není kodifikováno pro zvýšení statusu standardního sexuálního vztahu ale zejména pro jiný důvod – je formou právní ochrany dětí. To, že v zákoně o RP je zakázáno osvojení dětí je nejen nekoncepční ale i velice snadno napadnutelné a takovéto názory už byly publikovány – neboť dochází k paradoxní situaci, kdy vstupem do registrovaného partnerství ztrácí obecné právo na adopci ti, kteří ho před vstupem do RP individuálně měli. Dle mého názoru je to Pandořina skříňka, neboť jak je výše uvedeno, zákaz adopce nebyl z důvodu, že by si ji navrhovatelé ZoRP nepřáli, ale protože se báli, že by návrh neprošel ani u veřejnosti, ani u zákonodárců. Osvojení je nicméně zakázáno tak, že může být snadno napadnuto jako diskriminační. Jakmile je zákon schválen, je jeho další úprava legislativně snadná.

Argumentem k závěrům analýzy JUDr. Wintra je, že jsou neúplné v tom směru, že zohledňují pouze smluvní resp. činnost Rady Evropy a nikoli již Úmluvu o právech dítěte z roku 1989, která je rovněž tak součástí českého právního řádu a která je spravována Spojenými národy a jedná o celosvětovou, univerzální, lidsko-právní úmluvu, která nemá pouze oblastní význam.

Jedná se i o kolizi mezi oblastním a univerzálním mezinárodním právem a to pokud jde o rozhodování ESLP. Pokud jde o české právní prostředí, je zapotřebí obě úmluvy zkoumat komplementárně, přičemž **v případě pochyb platí pravidlo ve prospěch dítěte, i kdyby to bylo v neprospěch žadatelů o osvojení.**

Jestliže se jedná o obecné pravidlo, nelze říci, že by jeho uzákonění v ust. § 13 ZoRP bylo na závadu, neboť věcné pochyby o tom, zda výchova dítěte homosexuálním párem namísto přirozené rodiny nebo namísto náhradní rodinné péče je v souladu s Úmluvou o právech dítěte anebo není musí být rozhodováno v konkrétním řízení o konkrétním osvojení a to příslušným soudem. Můžeme si ovšem klást otázku, zda-li toto začlenění v ZoRP bylo nezbytné, protože se jedná o zákaz, který je bezvýjimečný.

⁴² Registrace partnerství : Pokrok, nebo nezodpovědné riziko? Klaus, V., Důvody vrácení zákona, Mach, Macek, Haas, Petřík, Jakl, Payne, Kužílek, Bratinka, Zahrádka, Právní a politické argumenty proti zákonu, Úplné znění zákona a důvodová zpráva, CEP – centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006, ISBN 80-86547-51-5

Alternativou by bylo posouzení případu soudem podle konkrétních okolností, což je rozumný argument nepopírající Úmluvu o právech dítěte a ponechávající prostor aplikaci a výkladu.

Na druhou stranu existuje argument politický a rétorický, který je založen na tom, že civilizace je založena na přirozené struktuře, kterou je za určitých okolností potřeba hájit před jevy, které se této přirozené struktuře vymykají a které by se pro ni mohly stát hrozbou.

Klady této úpravy

Musím se přiznat, že výrazné klady této konkrétní úpravy homosexuálních vztahů nevidím. Domnívám se, že v ČR nejenže nebyla diskriminace homosexuálních párů a rovnost před zákonem byla zaručena a nebylo nutné ji ještě posílit, resp. zvýhodnit. Dosažitelnost práva byla a je vyjma biologické nerovnosti pro všechny stejná. Dle mého názoru byl daleko vhodnější návrh z roku 1999, kdy partnerství mělo být založeno smlouvou ve formě notářského zápisu a následným registrováním u orgánu pověřeného vedením matrik a zánik byl smrtí, notářským zápisem nebo rozhodnutím soudu a mělo platit přiměřeně ustanovení o majetkových následcích rozvodu manželství.

Podstatné je, že zákon umožnil registraci – institucionalizaci již fungujících vztahů. Pokud se jedná o fungující, stabilní a dlouhotrvající vztah založený na partnerské lásce, nikoliv např. na společném bydlení, jak je uváděno, je úprava práv či povinností nadbytečná. Také si dovoluji nesouhlasit s tím, že by neinstitucionalizované, nesezdané soužití bylo dostupné pouze heterosexuálním párům, neboť která instituce brání tomu, aby nesezdané soužití vzniklo i mezi osobami stejného pohlaví?

Domnívám se, že byla vhodnější jiná, obligační úprava s větší smluvní volností, případně v našem právním řádu zakotvena typová smlouva, která by byla použitelná pro všechny jiné formy soužití než je manželství. Je ovšem pravdou, že by tato smluvní volnost kladla na partnery požadavky na zajištění si této smluvní úpravy, neboť by byl reálný předpoklad že tyto smlouvy by si partneři nepsali sami. Tento můj názor stavím na svém přesvědčení, že věcná odlišnost nemůže nikdy zakládat nerovné zacházení.

V každém případě je ale pár set lidí, pro které byla tato úprava přínosem a kteří již registrované partnerství uzavřeli. Vzhledem ke krátké době platnosti tohoto zákona

zatím nelze spekulovat o posílení stability těchto svazků – k dnešnímu dni jich bylo uzavřeno téměř šest set RP a ukončeno jedenáct z nich a další vývoj lze jen těžce předpokládat. Také je pozitivní, že se naši zákonodárci zamýšlejí i nad různými formami soužití a chtějí je posílit v zájmu posílení rodiny, ať ji si pod tímto pojmem představíme cokoliv.

V současné době dochází ke krizi manželství a rodiny a zájem státu o regulaci sňatečnosti je zřejmý, stejně tak i zájem státu na zvýšení porodnosti a to bez ohledu na druh soužití partnerů, byť stále preferovaným je manželství. **Důležité je, aby model rodiny, ať již institucionalizovaný manželstvím, registrovaným partnerstvím nebo vzniklý faktickým soužitím fungoval.** Také je třeba poznamenat, že většina laické veřejnosti nevnímá manželství jako právní vztah a jako instituci státu. Můj názor je, že pokud institucionalizace soužití heterosexuálních osob manželstvím nezakládá stabilitu tohoto soužití, lze jen těžko předpokládat, že institucionalizace soužití homosexuálních osob registrací partnerství napomůže ke stabilitě tohoto svazku. Tento můj názor nic nemění na tom, že bych všem párům potřebnou stabilitu ze srdce přála. Věřím, že v dnešní době, při mnohosti forem soužití je podstatné, aby jakýkoliv vztah lidí byl funkční.

Pro uzákonění registrovaného partnerství hovořilo i to, že většina evropských států a zejména států Evropské unie již nějakým způsobem svazky homosexuálů právně upravila a rovněž je patrná i tendence již zavedené úpravy nadále rozšiřovat.

Při projednávání ZoRP padaly různé návrhy k doplnění, mimo jiné i na vrácení návrhu k dopsání Sněmovně doplněním možnosti uzavírat registrované partnerství i páry heterosexuálními, což se nestalo. Odůvodnění, že i když počet nesezdaných heterosexuálních párů, které nepomýšlejí na uzavření manželství představuje v současné době nezanedbatelné množství, neprojevují tyto páry žádný výraznější zájem o jiný, právnem upravený alternativní způsob soužití, nevidím jako příliš přesvědčivý a ani jsem nikde nezaregistrovala žádnou studii nebo rozbor této situace, která by toto tvrzení jakkoli podpořila. To, že tyto páry nevyužili ať již z jakýchkoliv důvodů možnost uzavřít institucionalizovaný sňatek není důvodem k předpokladu, že neuzavřou svazek jiný, dle zákona volnější.

Takže zůstává otevřena otázka, zda by stát neměl usilovat o zabezpečení statusových otázek všech svých občanů, s cílem podpořit tyto v posledních letech stále více vznikající formy soužití, které mohou být důsledek přirozeného vývoje společnosti.

Stejně tak jako se statusový stav „manželé“ promítá i do jiných právních odvětví, musel i ZoRP upravit také změny v dalších zákonech, kde bylo nutné, aby se

promítl nově vytvořený statusový stav „partner“, např. v TZ, kde se do ust. § 89 odst. 8 vkládá slovo partner, „Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel, partner, jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pocítovala jako újmu vlastní.“⁴³, dále dochází k obdobným změnám i v dalších zákonech, jako je TŘ, ZoR, OZ, OSŘ a mnoha dalších a v mnoha životních situacích; tedy v tomto ohledu byl život registrovaných partnerů zjednodušen.

3. Sociální a právní důsledky registrovaného partnerství

Úvodem této kapitoly si dovoluji citaci:

„Legislativní rodinněprávní novinkou je **zákon o registrovaném partnerství** (zákon č. 115/2006 Sb.), jehož přijetí bylo provázeno mnoha nesnáze. Zdrojem kontroverzního zákona z pera skupiny poslanců jsou: (a) dřívější poslancecké návrhy, (b) zákon o rodině a (c) návrh nového občanského zákoníku. Na první pohled je zřejmé, že nový zákon postrádá koncepci, je nesystematický, není pojmově koherentní, a že bude působit značné interpretační i aplikační problémy. Lze plně souhlasit s názorem, že se jedná o zákon o registraci, nikoli o zákon o partnerství. Zcela se lze ztotožnit také s konstatováním, že z části se nový zákon snaží připodobnit registrované partnerství manželství a dílem naznačuje, že jde o něco méně významného, v jistém smyslu „druhořadého“. Také je třeba podpořit názor, že přijetím předmětného zákona došlo k vytvoření izolovaného dekodifikátu, a sdílet naději, že v rámci rekonstrukce občanského práva dojde k úpravě partnerství osob téhož pohlaví způsobem, který je pro moderní právní stát důstojný.“⁴⁴

Nedostatky úpravy registrovaného partnerství

ZoRP nijak neupravuje povinnost o péči o společnou domácnost, ani neukládá povinnost společného života. Upravuje otázky výživného, včetně tzv.

⁴³ TZ

⁴⁴ Králíčková, Z. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (eds.) Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 202-222.

sankčního výživného které je oprávněn požadovat partner, který se na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a jemuž byla způsobena závažná újma, ale k ukončení partnerství je postačující faktické netrvání vztahu. „Je zřejmé, že zákonodárce chtěl, aby partnerství bylo volnějším vztahem než manželství, proto připustil možnost jeho zániku konsensuálně. Nedá se tedy předpokládat, že pro zánik partnerství zákonodárce požaduje stejně závažný stav (rozvrat) jako pro zánik manželství. Na druhé straně je stanovení sankčního výživného výrazným zásahem do právní sféry povinného.“⁴⁵

Jako výrazný nedostatek této úpravy vidím nejen v souvislosti s výše uvedeným, že i když byl tedy tento zákon přijat z důvodů posílení trvalosti těchto svazků, chybí úprava majetkového režimu, **registrovaným partnerům nevzniká společné jmění** jako vzniká manželům, resp. nevzniká bezpodílové vlastnictví registrovaných partnerů se stejnými právními následky jako u SJM, které je podstatným rysem manželství.

Tento institut SJM je upraven v občanském zákoníku a na rozdíl od podílového spoluvlastnictví SJM vzniká pouze mezi manžely, podíly jsou ze zákona stejné a je to jeden ze zásadních následků uzavřením manželství, týkající se majetkové sféry společného života manželů. Je zákonem vydělen z obecné právní úpravy a podřízen zvláštní právní úpravě **s cílem prostřednictvím této úpravy přispět k společensky žádoucí stabilitě manželství.**

SJM - tato zvláštní právní úprava spoluvlastnických vztahů manželů má výrazné odchylky od klasických spoluvlastnických vztahů, i dřívější název bezpodílové vlastnictví manželů poukazoval na tuto *zvláštní úpravu vlastnických vztahů, která spočívá v tom, že má za cíl posílit rovnost, ekonomickou solidaritu a sounáležitost manželů*, kdy uzavření manželství manželé až na výjimky nemají již možnost nabývat výlučné vlastnictví.

SJM výrazně zdůrazňuje rovnost manželů ke společnému majetku. Ani v manželství nebyla na našem území tato zvláštní úprava uspořádání majetkových vztahů vždy, ještě v obecném zákoníku občanském z roku 1811 byl uzákoněn princip odděleného majetku manželů, manželé však měli možnost založit společenství statků, tento princip odděleného majetku manželů byl opuštěn a poprvé byla upravena forma zákonného manželského společenství v zákoně č. 265/1949 o právu rodinném a byla i přenesena v podobě bezpodílového spoluvlastnictví do zák. č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku, kdy byla zákonem č. 91/1998 Sb. novelizována na současnou, rozšířenou

⁴⁵ Holub, M.: Registrované partnerství? Ani ryba ani rak, Právní rozhledy, 2006, č. 9, s. 313-317

právní formu společného jmění manželů. S touto právní formou se počítá i do budoucna v připravovaném občanském zákoníku, v části upravující rodinné právo a i závazkové vztahy jsou předmětem SJM a jsou to závazky solidární.

Tato preference manželského majetkového společenství se v různé intenzitě promítá i v jiných evropských kontinentálních úpravách.

Stejně tak je v ZoRP upraven i vztah k nájemnímu bytu. Nevzniká společný nájem bytu RP, pouze užívací právo k bytu, ale RP nemají ani povinnost faktického soužití.

Jako další nedostatek ZoRP vnímám i to, že dle ZoRP je vztah mezi registrovanými partnery vztahem statusovým stejně jako manželství a s mnoha podobnostmi ke vztahu manželskému, kdy ta jeho část zabývající se matričními předpisy svou povahou patří do práva veřejného a není jasné, z jakých důvodů je součástí tohoto zákona o soukromoprávních důsledcích RP. Stejně tak jsou zde obsaženy a tedy jsou součástí ZoRP i novelizace jiných předpisů.

ZoRP v podobě, ve které byl přijat, znamenal vcelku zásadní zněnu v našem právním řádu. Já osobně jsem toho názoru, že pokud možnost homosexuálních párů žít de facto v partnerství byla rozšířena o možnost uzavírat RP, tedy o možnost homosexuálních párů i žít de iure v partnerství, mělo to být řešeno jiným způsobem, než přijetím ZoRP a vzhledem k tomu, že se jedná ze své podstaty o vztahy rodinněprávní povahy, jako vhodné řešení bych viděla zařazení do nově navrhovaného kodexu civilního práva, jehož součástí bude i právo rodinné. Tak to ostatně i bylo v návrhu nového OZ původně zamýšleno.

Osvojení v registrovaném partnerství

Dalším nedostatek této úpravy je podle mého názoru, jak bylo již v této práci zmíněno, otázka dětí. Už v rámci diskuzí přijmout či nepřijmout ZoRP byla otázka dětí důvodem, proč ZoRP neschvalovat, neboť přítomnost dětí v homosexuálních partnerstvích na základě adopce nebyla přijatelná nejen pro společnost, ale ani většinu zastánců, kteří tvrdili, že o adopci a osvojování dětí jim rozhodně nejde. Tedy otázka dětí v homosexuálních svazcích tak byla paradoxně jediným bodem, na kterém se

zastánci a odpůrci ZoRP před schválením ZoRP téměř bezvýhradně shodli. Výsledkem byl již zmíněný kompromisní ZoRP.

Ovšem v současné době se tato shoda postupně mění. Cituji: „Nejenže jak lesby, tak vzrůstající počet gayů vnímají, že otázka přítomnosti dětí v rodině homosexuálních rodičů a možnost adopce je naprosto zásadním vyjádřením plnohodnotnosti jejich lidství“. „V souvislosti s otázkou homosexuálního rodičovství si navíc lesbické ženy začaly naprosto zásadně uvědomovat, že veřejné postoje a názory gay mužů, kteří byli až do nedávna téměř výhradními veřejnými mluvčími "homosexuálních" zájmů, ne vždy nutně vyjadřují a odrážejí postoje a zájmy lesbických žen. *Dříve se lesbické ženy často nechaly přesvědčit, že je lepší "vrabec v hrsti, než holub na střeše" a nechaly gay představitele mluvit za celou homosexuální komunitu.*“⁴⁶

Nebyli to ale jen odpůrci RP, kdo se k přítomnosti dětí v homosexuálních svazcích staví odmítavě. Možná trochu překvapivě, sám předseda Gay iniciativy Hromada v r. 2000 prohlásil, že "je naprosto nezodpovědné vnucovat veřejnosti, že RP je alternativním manželstvím . . . Manželstvím rozumíme muže, ženu a eventuálně děti, pro které je vytvářeno nejvhodnější prostředí pro výchovu. Navrhovaný zákon nevytvářel manželství, ale platformu pro soužití dvojic téhož pohlaví, bez možnosti adoptovat děti." Hromadova argumentace byla navíc podporována nejen zastánci RP z řad nehomosexuálů, ale také mnoha lidmi z gay a lesbické komunity samotné. *Tento postoj jasně ukazuje, že obavy o propojení tématu dětí a homosexuality vychází i zevnitř homosexuální komunity. Tento výrok je zajisté zejména strategický, jehož podstatou je přesvědčení, že otázka dětí by opravdu neměla být součástí legislativy o RP, neboť radikálně zmenšuje možnost přijetí tohoto zákona.*⁴⁷

A v tom ostatně měli iniciátoři zákona pravdu, pokud by zákon byl navržen v jiné podobě, měl by výrazně nižší předpoklad schválení. Ovšem těžko říct, jestli to bylo opravdu ku prospěchu věci.

Je pravda, že pokud již zákon byl v jakékoliv formě schválen, jeho změny se odehrávají za úplně jiných podmínek než schvalování zákona nového.

⁴⁶ Blíže Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, dostupné na http://komunity.web2.cz/rp-informace/vera-sokolova_rodina-01.phtml, cit. 24.8.2009

⁴⁷ Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, dostupné na http://komunity.web2.cz/rp-informace/vera-sokolova_rodina-01.phtml, cit. 24.8.2009

Tedy to, co jsem vnímala jako další logický krok po schválení zákona v té kompromisní a nepříliš vhodné podobě již v podstatě nastává. Začíná se objevovat se nutnost revize zákona, zatím jen polemikou o diskriminaci, kterou tak „chtěný“ zákon způsobuje. Do budoucna je velmi reálná snaha o změnu zákona, ze začátku snad jen zrušení ust. § 13 odst. 2, neboť, co dodat k „S registrovanými partnery je tak zacházeno nerovně jak v porovnání s manžely (společná i individuální adopce), tak s osamělými osobami (individuální adopce).“⁴⁸

Je pravdou, že obecný nárok na adopci má každá osoba, vyjma registrované partnery, ovšem jak by to bylo v konkrétním případě té které jednotlivé žádosti, těžko předjímat. Vždy je posuzován především prospěch dítěte. Domnívám se však, že bude shoda názorů v tom, že je tento paragraf koncipován nešťastně.

Je až s podivem, že takto koncipovaný paragraf byl vůbec uzákoněn, když jeho nezařazení a ponechání na zvážení soudů, kteří o osvojení v každém jednotlivém případě rozhodují by mohlo být uspokojivým řešením pro všechny. I když manželé mohou požádat o osvojení, tato zákonem daná pouhá možnost ještě není i úspěšně faktické konkrétní osvojení.

Zpětně nelze neslyšet slova odpůrců ZoRP, kteří ještě před schválením zákona upozorňovali na tato možná, resp. pravděpodobná rizika jeho přijetí.

Statistické údaje

Vzhledem k tomu, že se jedná jednoznačně o zákon, o jehož přijetí usilovali různé homosexuální organizace a týká se našich homosexuálních spoluobčanů, který byl přijat po velmi bouřlivých, zejména politických diskuzích, nedalo mi to, abych se nepodívala na statistiku.

Nejen tyto ale i různé další statistické údaje jsou běžně dostupné zejména na Internetu, další podobné jsou v mnohých člancích, publikacích a dalších tiscích.

Jako příklad bych jen uvedla: **„Stejnopohlavní partnerství by v České republice osobně využilo 85% lesbických žen a 60% gay mužů“** (Stehlíková, Procházka,

⁴⁸ Wintř, J.“ „Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách“ publikováno na <http://osf.cz/attachments/analyza-osvojeni-ditete-gayi.pdf> , cit. 24.8.2009

Hromada 1995).⁴⁹ Těch, kteří by institut registrovaného partnerství kladně přivítali, se blíží absolutnímu počtu. V průzkumu Tučka a Holuba (1994) s registrovaným partnerstvím homosexuálů vyjádřily souhlas tři pětiny náhodně vybraných respondentů.

Názor, že trvalý vztah dvou osob má sloužit především k plození potomků, neodpovídá realitě. Dle německých údajů jen třetina existujících manželství aktuálně slouží k výchově dětí. Při prodlužování délky života více času prožijí manželé sami v páru a nikoli při výchově potomků. Manželství již není zárodečnou buňkou společnosti, ale jejím stavebním kamenem (Bruns, Beck 1991). Nic tedy nebrání stejnopohlavním svazkům dosáhnout celospolečenského uznání. Nicméně *touha po dětech u některých homosexuálů či okolnost, že některé lesbičky a gayové prošli manželstvím a mají děti, vytváří nezodpovězené otázky při uznání homosexuálního partnerství* (Talandová 1997, Lynch, Murray 2000).⁵⁰

Tedy k tomuto názoru ohledně aktuální výchovy bych jen dodala, že rodičem je člověk celoživotně a i když děti rostou a v řadě manželství, zejména těch déle trvajících již opravdu není plození potomků či jejich výchova „na pořadu dne“ zcela jistě tomu tak nebylo v počátcích manželství. Chtějí snad zastánci rovnosti, aby se poté, co děti vyrostou a odstěhují se ze společné domácnosti s rodiči, se rodiče formálně rozvedli a žili spolu v nesezdaném soužití, aby již nevyužívali výhod institucionalizovaného svazku manželství?

Vzhledem k údajům statistického úřadu a údajů z matrik si nelze položit otázku, jaká je validita těchto výše jen naznačených statistik a průzkumů, když:

Podle ČSÚ⁵¹ Česká republika měla k 31. březnu 2009 celkem **10 476 543** obyvatel. Za tři roky působení zákona o RP bylo dle statistik **uzavřeno 576 registrovaných partnerství** (a ukončeno 11 z nich), což je cca 0,006 % „sňatků“ z počtu obyvatel ČR a 0,137 % „sňatků“ v homosexuální menšině. Pokud od všech obyvatel ČR odečteme cca 4%, (a to i přesto, že lze velmi špatně odhadnout od jakého věku lze posoudit sexuální zaměření občana, člověka) tedy počet homosexuálně zaměřených občanů, jedná se o číslo cca milion občanů heterosexuálně zaměřených,

⁴⁹ Pozn.: K tomu si jen dovoluji podotknout, že byla-li by to pravda a v průměru by tento institut RP využilo cca 70% homosexuálních občanů, rozhodně by nebylo za poslední 3 roky, kdy je platný ZoRP registrováno jen cca 1 200 občanů, muselo by se jednat o statické, i když z něho nevyplývá věkové rozložení uváděných 4% homosexuálních osob a tedy ani jakákoliv validita prováděných průzkumů.

⁵⁰Zdroj <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=33> , cit. 24.8.2009

⁵¹ Český statistický ústav

kdy počet sňatků za 3 roky byl 162.474 což je cca 1,635 % heterosexuálně zaměřených občanů, kteří využili možnosti uzavřít manželství, pouhým velmi obecným porovnáním je to cca 10x více než u homosexuální menšiny a to i přes to, že v současné době je rodina v krizi, rozvodovost posledních let byla téměř 50% a více než 1/3 dětí se rodí jako nemanželská do neúplných rodin, viz příloha této práce.

Vzhledem k délce trvání platnosti ZoRP zatím nelze spekulovat o trvalosti těchto homosexuálních svazků a tedy ani jeho přínosu ke stabilitě těchto svazků, když i průměrná délka trvání manželství je dle statistiky cca 12 let.

Vzhledem k výše uvedenému a vzhledem k tomu, že je to téma široce diskutované, mnoho lidí na něj nemá zcela jasný názor jsem nakonec nevyužila možnosti provést vlastní šetření pomocí dotazníku a udělat si vlastní průzkum názorů na institut registrovaného partnerství, neboť získané údaje by zcela zřejmě neměli valnou validní, vypovídající hodnotu, případně měly, ale velmi proměnnou. U laické veřejnosti zcela jednoznačně splývá ZoRP, tedy zákon o REGISTRACI s představou o uznání, zrovnoprávnění či získání jakéhosi stejného práva pro homosexuální menšinu, případně s ohrožením institutu rodiny.

Jsem ukončeným vzdělám právník a neukončeným speciální pedagog, v tomto konkrétním případě bohužel ne sociolog, odborník, jehož „parketou“ by zcela jistě takový průzkum byl. Já sama nyní, po přijetí zákona (téma mé bakalářské práce jsem začala zpracovávat ještě v době, kdy zákon schválen nebyl) se již necítím kompetentní k průzkumu názorů náhodně vybraných lidí na uzákonění RP, ale soustředím se více na právní otázky, které po přijetí ZoRP vyvstaly, případně s rekonstrukcí soukromého práva mohou vyvstat.

V samostatné příloze č. 2 pouze příkladmo zařazuji připravovaný dotazník k měření postojů, který jsem však nedokončila a ani nevyužila.

Ve své práci jsem využila pouze obecně a v literatuře dostupné údaje.

Tabulka č. 1 - Počty registrovaných partnerství v krajích

	2006*	2007	2008**	celkem	ukončení RP	celkem
Praha	81	79	30	190	0	
Středočeský	26	26	8	60	0	
Ústecký	23	24	10	57	5	
Jihomoravský	23	27	6	56	0	
Moravskoslezský	25	20	10	55	3	
Liberecký	8	17	5	30	1	
Olomoucký	0	11	12	23	0	
Karlovarský	0	10	10	20	0	
Královéhradecký	11	6	2	19	1	
Jihočeský	3	12	3	18	0	
Plzeňský	6	9	2	17	0	
Pardubický	5	7	1	13	0	
Vysočina	6	3	0	9	0	
Zlín	7	2	0	9	1	
celkem	224	253	99	576	11	

* od 1. července 2006

** do 25. června 2008

zdroj: matriky jednotlivých magistrátů⁵²

4. Srovnání právní úpravy manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití

Vznik a zánik soužití

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem

⁵² Publikováno: 26. 06. 2008 <http://www.004.cz/view.php?cislocianku=2008062601-RP-pocty>, cit. 24.8.2009

pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci, nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků a zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého, nebo dle ust. §§ 24 a násl. ZoR soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.

Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.

Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.⁵³

Právní řád stanoví pro rozvod rodičů žijících v manželství určité povinnosti a zároveň se zejména snaží o jejich usmíření. Rozchod jim stěžuje, nutí je k další vzájemné komunikaci, minimálně kvůli společným dětem, viz úprava ZoR,

Ve vztahu **registrovaných partnerů** partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství před matričním úřadem a

⁵³ ZoR

zaniká smrtí jednoho z partnerů, prohlášením za mrtvého a rozhodnutím soudu, kdy soud rozhodne na návrh jednoho z nich, nebo se jedná o smluvené zrušení, kdy soud již ani nezkoumá, zda vztah již fakticky netrvá a rozhodne o zrušení.⁵⁴

i když u RP mohou nastat podobné problémy jako u manželů, právní řád neupravuje žádné možnosti je nutit v setrvání ve vztahu a v případě konfliktu je zde tak větší možnost skončení vztahu, nikoliv však k ukončení povinností k vlastním dětem.

U neinstitucionalizovaného, nesezdaného, faktického soužití není vznik ani zánik jakkoliv upraven, pouze vztahy ke společným dětem.

Osobní vztahy

U **manželství** jsou upraveny vztahy mezi manžely v ZoR v ust. §§ 18 a násl., kdy muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí, o uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti může být zcela nebo zčásti vyváženo osobní péčí o společnou domácnost a děti, neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud, o záležitostech rodiny rozhodují manželé společně. Nedohodnou-li se o podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud, manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak, jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně.⁵⁵

U **registrovaného partnerství** jsou práva a povinnosti upraveny v ust. §§ 8 a 9, partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva, o záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně; nedohodnou-li se v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud, partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak, jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně; to platí pro závazky vzniklé v

⁵⁴ ZoRP

⁵⁵ ZoR

době trvání partnerství, i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo.⁵⁶

U **neinstitucionalizovaného, nesezdaného, faktického soužití** není zákonem nic upraveno, platí morální normy a zásada dobrovolnosti.

Majetkové vztahy

Oblastí, která výrazně zasahuje do postavení manželů, RP a partnerů jsou majetkové vztahy. Mezi RP ani mezi mužem a ženou v nesezdaném soužití nevzniká stejné majetkové společenství jako mezi manželi. SJM (ust. § 136 odst. 2 OZ) vyjadřuje, že míra účasti obou manželů na konkrétní společně získané věci je stejná a není vyjádřena podílem. Oba manželé jsou společnými vlastníky věci a vlastnická práva jednoho jsou omezena v tom rozsahu, kde začínají vlastnická práva druhého. Jestliže u manželství platí nevyvratitelná domněnka, že věci získané za trvání manželství, s určitou výjimkou, jsou součástí SJM a v případě rozvodu budou předmětem rozvodového řízení, u obou typů partnerů je úprava odlišná. Všichni ostatní nabývají majetek každý zpravidla do svého odděleného, výlučného, individuálního vlastnictví. S předmětem svého individuálního vlastnictví také mohou samostatně disponovat.⁵⁷ Své majetkové vztahy si mezi sebou mohou upravit jinými způsoby. OZ upravuje kromě SJM také spoluvlastnictví podílové (ust. § 137 OZ.), které se na majetkové vztahy RP a partnerů, příp. druha a družky dá použít. Podílové spoluvlastnictví vyjadřuje, jakým podílem se jednotliví spoluvlastníci podílí na společné věci. Podílové spoluvlastnictví je mnohem omezenějším institutem než SJM. Vztahuje se pouze na jednotlivé věci a ne na soubor věcí. Může být tedy velmi komplikované a náročné uzavírat pro každou jednotlivou věc zvláštní smlouvu. Většina nesezdaných párů tyto smlouvy neuzavírá, protože většinou nemyslí na konec jejich vztahu v době, kdy si spolu vytvářejí domácnost a jsou „šťastní“. Velkým problémem je také dokazování společného nabytí věci. Pokud by nastal spor o určité věci, nelze jednoznačně rozdělit, co který z partnerů kupoval a na co společně přispěli. Obzvláště případům pracujících mužů a žen v domácnosti pečujících o děti je nutné věnovat pozornost, aby nedošlo k nespravedlivému rozhodnutí. Pokud se druh a družka rozejdou, neznamená to automatický zánik jejich podílového spoluvlastnictví. To trvá, ale je nutné ho rozdělit.

⁵⁶ ZoRP

⁵⁷ Gregorová, Z., Králíčková, Z. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. Právní rozhledy, 1998, č. 5,

Pokud se nedohodnou, jakým způsobem by mělo být rozděleno, mohou požádat o rozdělení soud. Co se ale stane s podílovým spoluvlastnictvím, pokud se druh a družka později vezmou? Věci patřící do podílového spoluvlastnictví nadále spadají pod tento režim, ostatní věci nabyté za trvání manželství už spadají do společného jmění manželů. Možný problém by mohl nastat za situace následného rozvodu, kdy by mohlo být obtížné rozdělit věci na ty získané před uzavřením manželství a v době trvání manželství. Společné jmění manželů je tak institutem mnohem výhodnějším. Pokud jeden z manželů disponuje větším příjmem, může se druhý manžel na tomto příjmu podílet s ohledem na SJM, ale partneři v nesezdaném soužití toto právo nemají (pokud si neplní dobrovolně), protože tento příjem tvoří výlučné vlastnictví druhého partnera.

Jiným způsobem úpravy, je možnost využití tzv. nepojmenovaných občanskoprávních smluv dle ust. § 51 OZ. Tato smlouva ale nesmí odporovat obsahu nebo účelu zákona.

Vyživovací povinnost

ZoR upravuje výživné v ust. §§ 85 a násl., vyživovací povinnost mají mezi sebou rodiče a děti, mezi ostatními příbuznými, mezi manžely, výživné rozvedeného manžela, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce, ale výživné mezi faktickými partnery upraveno není v rámci vyživovací povinnosti má faktický partner mnohem horší postavení než manžel.

Dle ZoRP vzniká vyživovací povinnost i mezi RP. Dle ust. § 10 ZoRP mají partneři vzájemnou vyživovací povinnost, nedohodnou-li se na její výši, určí na návrh jednoho z nich její rozsah soud, dle ust. § 10 odst. 3 tato vyživovací povinnost mezi partnery předchází vyživovací povinnosti dětí.

Ve faktickém, nesezdaném soužití si partneři mohou dobrovolně poskytovat výživné, aniž jim to zákon ukládá.⁵⁸

U manželů se uplatní zásada, že oba manželé mají mít stejnou životní úroveň. Dle ust. § 91 odst. 3 ZoR vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dětí. U faktických partnerů se tato zásada nepoužije, ze zákona nevzniká žádná vyživovací povinnost, s výjimkou nároku neprovdané matky vůči otci svého dítěte. Je tedy čistě na jejich rozhodnutí, zda si budou poskytovat nějakou finanční

⁵⁸ Gregorová, Z., Králíčková, Z. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. Právní rozhledy, 1998, č. 5

podporu či nikoliv. V rámci partnerského soužití mohou nastat i situace, kdy jeden z páru bude výživné potřebovat, ale druhý to odmítne a žádný právní předpis ho nedonutí, aby výživné poskytl.

V případě náhrady škody dle § 448 odst. 2 OZ při usmrcení druhu se hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval (družce) nebo byl povinen poskytovat (děti). Neregistrovaní partneři nemají mezi sebou žádnou vyživovací povinnost, s výjimkou nároku neprovdané matky vůči otci dítěte. Majetkové vztahy neregistrovaných partnerů se mohou také upravit smlouvou o důchodu dle ust. §§ 842 až 844 OZ a to na doživotně nebo jinak stanovenou dobu neurčitého trvání.

Dědické nároky

Dědické vztahy a podmínky dědění upravuje OZ v ust. §§ 460 až 487. Vymezuje *obecné podmínky dědění, dědickou způsobilost, způsoby dědění, a především dědické skupiny*, do kterých můžeme zařadit jak manžela, registrovaného partnera i osoby žijící ve faktickém soužití. Stejně jako ZoR, také OZ preferuje manželství, jako soužití muže a ženy. Ne že by nerespektoval jiná faktická soužití, ale poskytuje jim menší právní ochranu, a tím i možnost nároku na dědictví. Se smrtí fyzické osoby dochází k zániku mnoha práv a povinností a také vztahů, kterých byl zemřelý účasten. Dochází k zániku manželství, rodičovství a s tím také rodičovské zodpovědnosti, povinnosti platit výživné, k zániku osvojení, přátelských vztahů, a taktéž vztahů faktických, tedy i nesezdaného soužití. Existují dva druhy nabytí dědictví a to ze závěti a ze zákona. Ze zákona dědí po zůstaviteli jeho děti, manžel nebo partner. Dědění ze závěti je pro neregistrované partnery příznivější, neboť jim umožňuje upravit si vzájemně své vztahy pro případ smrti, ovšem v závěti nesmí zapomenout na tzv. neopominutelné dědice, což jsou zejména zůstaviteli děti. V případě dědění ze zákona mohou dle ust. § 474 odst. 1 OZ dědit ve druhé skupině i neregistrovaní partneři jako ti, kteří se zůstavitelem žili nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti. Při dědění ze zákona jsou na první místo kladeny zájmy zůstavitelových dětí, manželů a registrovaných partnerů.

Dalším odvětvím právního řádu, které se svými ustanoveními může vztahovat na postavení manželů, reistrovaných partnerů a osob žijících ve faktickém, nesezdaném

soužití je **právo trestní**. Postavení manželů a registrovaných partnerů je shodné, postavení osob žijících ve faktickém soužití se svými funkcemi a společenskou akceptací dá srovnat s postavením manželů. Snad právě z tohoto důvodu trestní právo přiznává faktickým partnerům, druhovi či družce stejná práva jako manželům, vztahující se např. k osobě obviněného nebo svědka.

Vztahy k dětem, rodičovská odpovědnost a osvojení

Jedním z institutů vztahů mezi rodiči a dětmi je i osvojení, které je upraveno v ust. §§ 63 – 77 ZoR. Podstatou osvojení je vznik takového poměru, jako je mezi rodiči a dětmi.

Jedná se o institut náhradní výchovy, který má za cíl nahradit dítěti neexistenci obou či jednoho z rodičů. Předpokladem osvojení je tzv. právně volné dítě. ZoR rozlišujeme osvojení *individuální a společné*. Společně mohou osvojit dítě pouze manželé (ust. § 66 odst. 1 zák. o rodině). Partneři, ať již registrovaní či neregistrovaní, druh a družka, ani jiná skupina osob společně dítě adoptovat nemohou. Dítě může individuálně osvojit i manžel jednoho z rodičů. S osvojením RP, partnerem, druhem či družkou rodiče se nepočítá. Registrované partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem.

Homosexuální partneři mohou uzavřít registrované partnerství, ale se společnými dětmi se nepočítá. Jde jednak o dané biologické znevýhodnění homosexuálních párů, i o zákonem danou nemožnost adoptovat si právně volné dítě, ale i dítěte druhého z partnerů, tedy za předpokladu souhlasu druhého biologického rodiče. Dítě svým příchodem do homosexuální rodiny může přinést zajímavý legislativní zmatek, celkem podobný situacím v heterosexuální rodině, kdy druhý manžel, nerodič, nemá zájem, nebo nemá souhlas druhého biologického rodiče k adopci a tak k dítěti svého manžela nemá žádný právní vztah, včetně vyživovací povinnosti. Z osobní zkušenosti právníka znám tyto případy, kdy v jedné rodině fakticky žije i dítě jednoho z manželů, např. manželky, z prvního manželství ale při posuzování příjmů manžela z důvodu např. žádosti o zvýšení výživného na jeho dvě děti z jeho prvního manželství se toto dítě neposuzuje, neboť k němu náš manžel nemá vyživovací povinnost, naopak ji má biologický otec, který ovšem v posuzované rodině nežije....

A stejně komplikovaná situace může nastat i v registrovaném partnerství. V situaci, že RP je žena, může znovu „úcelově či plánovaně“ otěhotnět s přáním mít vlastní dítě i s partnerkou ale kdyby jedna z registrovaných partnerek porodila potomka, druhá si ho nesmí osvojit.

Nový OZ již RP výslovně zmiňuje v ust. § 827 - „Pečuje-li o dítě jen jeden z rodičů, podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo **partner** rodiče dítěte, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti. To platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije, aniž s ním uzavřel manželství nebo **registrované partnerství**, žije-li s dítětem v rodinné domácnosti.“

Podle ZoR si u nás smí právně volné dítě osvojit fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům a která zaručuje způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

Podle ZoRP však uzavřením registrovaného partnerství tyto fyzické osoby tuto způsobilost – resp. možnost ztrácí, zůstává jim sice teoretická možnost požádat o poručenství, ale je zatím nezodpovězenou otázkou, zdali by byly dle názoru kompetentního soudu v tom kterém konkrétním případě splněny podmínky pro ustanovení toho kterého registrovaného partnera za poručníka. Tímto způsobem by bylo možné řešit i vztah k dítěti jednoho z registrovaných partnerů, ovšem jen za předpokladu úmrtí registrovaného biologického rodiče a neexistence druhého biologického rodiče, případně jeho nezájmu dítě vychovávat.

Další z možností pro partnery, kteří se chtějí registrovat a mít dítě je, že si jeden z páru osvojí dítě ještě jako neregistrovaný, ovšem ani toto neřeší oficiální vztah druhého RP k dítěti. Jinou možností, kterou mohou homosexuální páry realizovat je „přijít do jiného stavu“ se „známostí na jednu noc“. To se ale může RP jevit jako nedůstojné a navíc nikde není jistota, stejně jako u heterosexuálních partnerů, že to vyjde. Pokud by se ale jedna z registrovaných partnerek stala biologickou matkou, v případě jejího úmrtí či při jiném důvodu, kdy by se nemohla o dítě řádně starat, mohla by druhá RP využít ust. § 79 ZoR aby dítě mohlo zůstat v dosavadním domově.

Je pravdou, že možnosti RP mužů jsou možnosti mít vlastního potomka ve výchově obou partnerů ještě omezenější, ne však nemožné. I v současné době Gay a

lesbické rodiny vychovávající děti, ovšem domnívám se, že většina dětí pochází z předchozích heterosexuálních vztahů.

Je opravdu otázkou nad rámec této práce, jestli jen to, že RP chtějí dítě, aby byly opravdu úplnou rodinou a nemohou ho mít přirozenou cestou, zakládá povinnost státu jim nějakou právní normou tuto možnost zajistit.

Tím ovšem rozhodně netvrdím, že dikce sporného ust. § 13 odst. 2 ZoRP je vhodná. Netroufám si odhadovat důvody vzniku, vidím v tom spíš než špatný úmysl potřebu co nejširší podpory laické veřejnosti, která nebyla a ani není těmto adopcím příliš nakloněna.

To, že mnohé homosexuální páry chtějí, aby jejich styl života byl vnímán jako běžný je v pořádku, je to právo zaručené jak Ú ČR a LZPS, tak i mezinárodními smlouvami a právem EU a je to správné, ale je otázkou, jestli biologicky determinovaná nemožnost mít vlastního potomka je důvodem k vytvoření dalšího zákona či „vhodného“ doplnění stávajícího ZoRP.

Na konci této kapitoly bych ještě ráda upřesnila, že ústavní výchova je vykonávána v různých zařízeních (podle věku dítěte, jeho zdravotního stavu, druhu výchovných potíží a pod.). Zařízení pro výkon ústavní výchovy spadají do rezortu tří ministerstev a to:

- zdravotnictví,
- školství,
- mládeže a tělovýchovy a práce a sociálních věcí.

Ústavní výchova dětí od narození do tří let věku se vykonává ve zdravotnických zařízeních, tj. kojenecké ústavy a dětské domovy, školské zařízení jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školkou a výchovný ústav a v zařízeních sociální péče jsou to ústavy pro tělesně postiženou mládež, ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením, ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami a ústavy pro mentálně postiženou mládež.⁵⁹

⁵⁹ komentář k ust. § 46 ZoR

Tedy vzhledem k výše uvedenému a vzhledem k tomu, že není ani centrální evidence se **počet dětí žijících v ústavech a vhodných k adopci se v podstatě nedá zjistit.**

5. Exkurz do právní úpravy v jiných zemích

V mnoha vyspělých evropských státech došlo již v průběhu 90. let k právnímu ošetření homosexuálních svazků, v některých zemích též k právní úpravě institutu nesezdaného soužití.

Model severský

Tento model, nazývaný též skandinávský či dánský, je modelem nejstarším. Jak název napovídá, byl zaveden v Dánsku a to již roku 1989. Dotýká se ovšem pouze stejnopohlavních párů, nesezdané soužití heterosexuálů neupravuje. V následujících letech ho převzalo Norsko (1993), Švédsko (1995) a Island (1996). Je založen na principu samostatného zákona. Je patrné, že úprava je téměř shodná s úpravou manželství, avšak s taxativně vypočítanými výjimkami vynucenými odlišnostmi soužití stejnopohlavních párů, jejichž okruh se však neustále zmenšuje.

Model francouzský

Model francouzský je od předchozího naprosto odlišný, právní úprava se na prvním místě týká osob opačného pohlaví, je ale přístupná i homosexuálním párům. Francouzský model vychází ze smluvního základu, jakési smlouvy solidarity, je přístupný co neširší skupině občanů. Ve Francii byl na jeho základě přijat občanský pakt solidarity. Zjednodušeně řečeno se jedná o „manželství nižšího stupně“, avšak na rozdíl od úprav vycházejících ze vzoru skandinávského, právní vztah mezi druhem a družkou či partnery stejného pohlaví nejsou kopií manželství. Není zde nutný oficiální obřad.

Model nizozemský

Model nizozemský jde nejdále. Nejprve umožňoval pouze uzavření registrované partnerství osobám homosexuálně i heterosexuálně orientovaným, dnes vedle toho již umožňuje uzavírání homosexuálních manželství. Tento krok odstranil jakoukoli diskriminaci homosexuálních párů, která je sice uzákoněním registrovaného partnerství snížena, nikoli však odstraněna.

Tento model je poměrně novou záležitostí, zákon vstoupil v platnost 1.1. 2001, není tedy ještě možné objektivně zhodnotit následky takovéto odvážné úpravy jak v právu tak ve společenských vztazích. Je též těžké předvídat, nakolik je tento model použitelný v ostatních státech s odlišnou právní kulturou i společenským klimatem. Zásadní ale je, že holandský model absolutně zamezuje diskriminaci stejnopohlavních dvojic, dává jim bez nutných nepatrných rozdílů naprosto stejná práva a povinnosti jako dvojicím heterosexuálním.

Nizozemský model zatím z evropských států přejala Belgie. Od prosince 2005 mohou překvapivě manželství uzavírat už i homosexuální páry ve Velké Británii, od června 2005 ve Španělsku a od května 2005 ve Švýcarsku.

PASC

15.listopadu 1999 byl francouzským Národním shromážděním přijat zákon o PASCu (a to 315 hlasy proti 249 hlasům).

Tento zákon novelizoval Code civil (dále jen CC) tím, že vložil celkem osm ustanovení a měl dopady nejen zákonodárci zřejmě zamýšlené, ale i nechtěné. Zákon zasáhl do rodinného a manželského práva, resp. manželství jako tradičního rodinného právního institutu, ovšem ukázal možnosti úpravy současných podob mezilidského soužití.

Současné francouzské právo má tedy tři formy soužití. Jednak tradiční forma manželství, které je formou převažující a dvě alternativní formy: konkubinát a PASC. Konkubinát je neinstitutované soužití staré jako manželství a kdežto PASC je novým druhem, novou formou soužití.

V čem je tedy PASC jiný než volný svazek – konkubinát? V čem je jiný než klasické manželství? A klasický dotaz, má dopady pro právo dědické, smluvní, úpravu společného bydlení a další? Proč je CC v části upravující statusové věci?

Nezanedbatelný je i faktor homosexuality, od kterého se odvíjí další společenské jevy, gay a lesbické páry, jejich postavení z hlediska práva, homosexuální rodičovství, adopce a další. Znamená přijetí PASCu nějakou změnu ve vnímání této skupiny občanů či přinesla této skupině neopodstatnělé výhody? Jedná se o zájem komunity, společenství v tomto případě definovaného sexuální orientací, který má umožnit svazek srovnatelný s manželstvím?

Pacte civil de solidarité (PASC) je v překladu Občanská smlouva o solidaritě, Civilní pakt solidarity, Smlouva o vzájemné odpovědnosti a jednotě. V každém případě se jedná o shodu vůlí (pakt) týkající se vztahů privátních i společenských (civil) který reguluje vztahy mezi osobami, které si chtějí vzájemně pomáhat (de solidarité).⁶⁰

Tento zákon byl završením mnohaletých snah o vyřešení uznání homosexuálního páru, snah gay a lesbických organizací o právní zakotvení a uznání jejich soužití, kdy v závěru došlo k převážení universalistického konceptu s tím, že předkladatelé zákona v tomto viděli větší šanci na úspěšnou legalizaci.

Tato snaha začala v roce 1990 návrhem na Smlouvu o občanském partnerství, později Smlouvou o občanském svazku, Smlouvou o společenském svazku, která se měla týkat nejen nesezdaných párů, ale i dvojic lidí žijících z nějakých jiných než sexuálních důvodů, zejména sociálních společně – např. sourozenců, důchodkyň, vdov, dále Pakt společného zájmu, kdy šlo o uspořádání peněžních a majetkových vztahů mezi dvěma osobami. Po těchto neúspěších byla předložena první verze PASCu, a v roce 1999 projde pozměněný, třetí návrh.

Co je PASC z hlediska práva? **PASC je smlouvou**, ale není vložen mezi ostatní kontrakty do CC, je v knize první, věnované osobám, tedy **je jakýmsi neplnoprávním manželstvím se smluvní povahou a specifickou aplikací obligačních norem. Jedná se o hybridní smluvní typ.**

Novelizovaná CC stanoví v ust. Čl. 515, že „ PASC je smlouva uzavřená mezi dvěma fyzickými osobami rozdílného pohlaví, za účelem upořádání jejich společného života“ *Z PASCu se tak stal další pojmenovaný civilní kontrakt*, vzhledem k rozhodnutí Ústavní rady ne však kontrakt ledajaký. Jde totiž o specifickou smlouvu uzavřenou s cílem organizovat společný život kontrahentů. Ostatně kdyby byla PASC běžnou

⁶⁰ *Elischer, D.:* Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100

občanskoprávní smlouvou jako všechny ostatní, zákonodárce by sotva upřesňoval pohlaví smluvních stran.⁶¹ Neurčitost pojmů společný život se ÚR pokusila odstranit jeho extenzivním výkladem: „Pojem *společného života* nepokrývá pouze společenství zájmů a neomezuje se na požadavek prosté kohabitace mezi dvěma osobami, nýbrž zákonem použitý pojem společného života *předpokládá kromě společného bydliště i partnerský život – život v páru.*“ Tím vynikl nad ostatní prvek sexuality, který je v PASCu imanentní.⁶² Což umožňuje vnímat tento svazek stejně vážně jako manželství ke kterému ho i přiblížila, chápáním společenství jako společenství střechy a lože.

Kdo je oprávněn uzavřít PASC? PASC nemohou uzavřít nezletilci, což je významným prvkem smluvním, nezletilý nemá způsobilost k právním úkonům, je vyloučena možnost zastoupení, dále osoby v příbuzenském poměru a osoby, které jsou ve svazku manželském nebo je jedna z nich „pascovaná“.

Dvě osoby uzavírající PASC o tom učiní společné prohlášení v soudní kanceláři zvláštního soudu I. Stupně tzv. Tribunal d'Instance – TI, místně příslušném dle jejich společného bydliště, kam se dostaví osobně a předloží jimi uzavřenou dohodu a další požadované doklady prokazující splnění podmínek potřebných k uzavření PASCu. Soudní úředník provede registraci.

V PASCu nenajdeme žádné závazky osobní povahy, zánik je zcela volný, je možno jej zrušit kdykoliv, na rozdíl od manželství nezakládá příbuzenský poměr. Z hlediska občanského práva jsou pascovaní partneři svobodnými osobami. Pascovaní partneři si poskytují vzájemnou a materiální pomoc, dále uvedou, zda budou mít podílové spoluvlastnictví věcí nabytých za tvání PASCu. Nájemní smlouva přechází na přeživšího partnera, uzavřený PASC je jedním z prvků, které se zohledňují při posuzování charakteru osobních pout ve Francii přivydávání dočasné pobytové karty.⁶³ PASC nezakotvil dědictví ve prospěch přeživšího partnera, musí být pořízena závěť, upřednostněni jsou příbuzní v linii přímé, děti, nové ale je, že již partner není osoba cizí a bude mít přednost před příbuznými v pobočné linii.

⁶¹ *Elischer, D.: Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100*

⁶² *Elischer, D.: Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100*

⁶³ *Elischer, D.: Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100*

PASC zaniká smrtí, uzavřením manželství, společnou dohodou nebo jednostranným aktem jednoho z partnerů. Nedohodnou-li se expartneri smírně ohledně vzájemného vypořádání, soud rozhodne o majetkových důsledcích zániku.

PASC se prakticky nezabýval dětmi, pravděpodobně bude řešení v souladu s předpisy obecného práva.

Je tedy otázkou, zda-li iniciátoři celého návrhu, homosexuálové budou ochotni uzavírat PASC, tolik vzdálený jejich původním tužbám a požadavkům? Nebude je výlučně majetkový charakter a absence jakékoliv hodnoty PASCu v symbolické rovině spíše odrazovat?⁶⁴

Osobně si myslím, že tato úprava je nejvíce „rovnostářská“ a tedy i spravedlivá

6. Úvahy de lege ferenda nad soukromým právem

Jako velmi vhodné jsem já osobně viděla jeho začlenění těch ustanovení zákona RP do návrhu nového Občanského zákoníku, tak jak byla navržena v návrhu pracovní komise z roku 2004, v části první až čtvrté,⁶⁵ kdy v části druhé, Rodinné právo byla Hlava 4, Zapsané partnerství, které bylo upravené v ust. §§ 836 – 854 ale v rozsahu, jak bylo navrženo, kdy se navrhovaná úprava dost přiblížila úpravě práva rodinného. Výjimkou zůstaly vztahy rodičů a dětí, upraveno bylo i společné jmění registrovaných partnerů, ale chybělo začlenění takových ustanovení, které by umožňovaly, resp. zjednodušovaly faktické soužití osob, partnerů, ať již registrovaných, či neregistrovaných.

Ovšem nový návrh OZ, verze pro jednání vlády ze dne 31.12.2008 již tato ustanovení neobsahuje, pouze jsou zde začleněna ustanovení zákona o rodině.⁶⁶

Základní problém posledních cca 50 let je, že české právo bylo přebudováno podle sovětského vzoru a na úseku soukromého práva došlo nejprve k oddělení rodinného práva od obecného práva občanského a vzápětí také k rekonstrukci zbývajících

⁶⁴ *Elischer, D.*: Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100

⁶⁵ Ministerstvo spravedlnosti České republiky, Návrh občanského zákoníku (část první až čtvrtá), Návrh pracovní komise, Hlavní zpracovatelé: Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, DOc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

⁶⁶ sněmovní tisk č. 835/0, část 1/3 VI.n.z. Občanská zákoník, stav projednání 1. čtení je přístupný mimo jiné i na Internetu, <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=835&CT1=0.>, cit. 24.8.2008

části občanského práva. Stále přetrvává samostatný zákon o rodině, který odděluje úpravu nemajetkových vztahů v rodině (s výjimkou výživného) od úpravy vztahů majetkových.

Dovolím si citovat: „je nejvyšší čas pro krok zásadní – znovu začlenění rodinněprávních institutů do občanského zákoníku jako základního pramene soukromého práva. Nastala doba umožňující realizaci druhé oddělené fáze reformy soukromoprávní rodinné úpravy doporučené v odborných studiích pro všeobecnou diskusi nad českým rodinným právem *de lege ferenda* tak, aby se přiblížilo současným právním úpravám evropských zemí.⁶⁷

Myslím, že vše nasvědčuje tomu, že pro české rodinné právo je *de lege ferenda* charakteristický návrat k tradičním rodinněprávním institutům začleněným do občanského zákoníku jako základu soukromého práva. Nová úprava rodinněprávních vztahů bude totiž koncepčně i obsahově velmi podobná tzv. velkým kodexům soukromého práva, tedy i všeobecnému zákoníku občanskému, na kterém stojí tradice české civilistiky a jehož instituty jsou stále v povědomí široké odborné, ale i laické veřejnosti. Lze souhlasit s názorem, že nový kodex soukromého práva má zahrnovat zásadně veškerou soukromoprávní materii, tedy i rodinné právo tak, jak je to všude ve státech se srovnatelným právním prostředím obvyklé s poukazem na nutnost jednoty soukromého práva.⁶⁸

Návrh občanského zákoníku vychází z toho, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem. Stát člověku svobodu nedává, zaručuje mu ji.

Z tohoto pojetí vychází hledisko autonomie vůle. Autonomie vůle je pojata jako způsob určení a utváření vlastního právního postavení jednotlivce z jeho iniciativy a v důsledku jeho chtění.

⁶⁷ Králíčková, Z. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (eds.) Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 202-222

⁶⁸ Králíčková, Z. Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (eds.) Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 202-222

Je-li první hodnotou právního státu svobodný člověk a ochrana jeho přirozených práv, plyne z toho pro soukromé i občanské právo nezbytnost ponechat co nejširší prostor jeho rozhodnutí, jak je z vlastní iniciativy projeví a uskuteční.

A protože člověk nejčastěji sdílí své soukromé záležitosti s jinými osobami, je základním soukromoprávním nástrojem pro uspořádání těchto záležitostí konsens vyjádření ujednáním. Smlouvě a smluvní svobodě se tudíž ponechává rozsáhlý prostor; zákon vystupuje jako *ultima ratio* jen tam, kde dohoda vůbec není možná, anebo nedojde-li k ní.

Závěr

V rámci tradice lidské společnosti je forma institucionalizované kohabilitace, tj. manželství nezastupitelná. Manželství je druh veřejné instituce, z čehož plynou jistá privilegia ale i povinnosti. Jsou určena pravidla nejen pro vznik, ale zejména zánik manželství, tedy ukončení této institucionalizované kohabilitace, což může učinit jen stát, který tímto mimo jiné deklaruje svůj zájem na zachování manželství.

Další možností je neinstitucionalizované kohabilitace, tedy faktické soužití. Pokud v tomto svazku žijí lidé opačného pohlaví, funguje obdobně jako manželství, ale jen na principu smluvním, dobrovolném, zákonné normy nahrazují normy morální.

V obou těchto případech je možné i žádoucí mít děti přirozenou cestou a vztahy partnerů jsou převážně i v rovině otec - matka. Děti narozené v obou těchto soužitích stát chrání stejně, zákonnou normou upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi a tyto vztahy jsou státem nejen chráněné, ale i vynutitelné v případě, kdy nejsou plněny dobrovolně a kdy stát svou soudní mocí prosadí plnění těchto závazků, zejména vyživovací povinnosti, příspěvku na společnou domácnost a další.

Ochrana dětí je postavena nad jakoukoli formu kohabilitace, stát zde klade jednoznačně svůj zájem na ochraně manželských i nemanželských dětí nad zájmy partnerů, tj. rodičů.

Stát jednoznačně vychází z toho, že rodiče jsou vesměs plnoletí, svéprávní občané a jsou schopni porovnat výhody a nevýhody toho kterého druhu kohabilitace a rozhodnout se pro jeden z nich.

Což ovšem ani nevylučuje možnost, že spolu rodiče dítěte ani nežijí, jen si dohodnou, či jsou jim soudem určena pravidla pro výchovu společného dítěte.

Vzhledem k neinstitucionalizované úpravě faktického soužití nic nebrání tomu, aby tento druh kohabilitace využili i osoby homosexuální, typicky ani institut společné domácnosti neuvádí pohlaví osob spolu žijících.

V obecné rovině platí i to, že veškeré instituty náhradní rodinné péče a zejména osvojení jsou realizovány v nejlepším zájmu dítěte, a ne osoby, která o osvojení či jinou formu náhradní péče k dítěti žádá.

V současné době existují i další, netradiční, faktické formy kohabilitace. Jejich společným znakem je, že vesměs neumožňují biologické, přirozené plození dětí.

Je otázkou, proč se zákonodárci zaměřili pouze na faktické soužití osob homosexuálních.

ZoRP jednoznačně zvyšuje prestiž této kohabilitace a staví ji jako institucionalizovanou kohabilitaci na roveň manželství, minimálně svým deklarovaným zájmem státu na této formě kohabilitace jejím zařazením mezi státní instituce, stejně tak jako manželství.

Já osobně se domnívám, že v případě ZoRP se jedná o legislativní nekoncepčnost. Je zde patrná inspirace ZoR, kdy zákonodárci, resp. nová právní norma evidentně vychází ze ZoR a je tvořena na obdobném principu. Jako nekoncepční vidím vložení norem veřejnoprávních do tohoto soukromoprávního předpisu. Není zřejmé, zdali to mělo mít za následek větší obsáhlost ZoRP, když při tomto zvoleném řešení institucionalizování kohabilitace homosexuálních osob by stačilo jen pár ustanovení, optimální by bylo jejich zařazení do občasného zákoníku.

Jedním z největších problémů ZoRP vidím, kromě neřešení majetkových vztahů a společného bydlení, neřeší ani otázku dětí.

I v obecné rovině jsou tyto vztahy mezi rodiči a dětmi při stále ještě platném, že matka je žena, která dítě porodila a mateřství je založeno objektivní právní skutečností - porodem dítěte, dosti komplikované růzností všech možných druhů soužití.

Zásadní zásada je preference zájmů dítěte. ZoR jednoznačně upřednostňuje zájem dítěte i nad případnými spory o otcovství. Ve svých ustanoveních o otcovství, jednoznačně preferuje ve třech domněnkách otcovství manželství; v první domněnce je otcem dítěte manžel a to i v případě, že manželé spolu fakticky již roky nežijí. Druhá domněnka otcovství pamatuje na faktické soužití osob a otcem je ten, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Až třetí domněnka otcovství upravuje evidentně vztah, kdy rodiče dítěte spolu evidentně nevedou ani společnou domácnost neboť nedošlo-li k určení otcovství podle prvních dvou domněnek, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem navrhnout, aby otcovství určil soud.

Tedy v situaci, která může být i bez nově institucionalizované kohabilitace – registrovaného partnerství značně složitá, může nastat situace, se registrované partnerce narodí dítě – matka je jistá, ale kde je otec a jeho zákonné právo nejen na otcovství ale i

na podíl na výchově dítěte? Kde je nezadatelné právo dítěte znát své rodiče? V jakém právním postavení bude v páru druhá registrovaná partnerka? A v případě dvou registrovaných partnerů mužů? Když se jeden z nich stane otcem?

Nejen předpokládané reálné obtížnosti spravedlivého ustanovení v budoucnu možných nastalých faktických vztahů mezi rodiči a dětmi, ale jednoznačně i politický zájem o schválení ZoRP byly zřejmě důvodem neřešení vztahů registrovaných partnerů a dětí. Jednoznačný zákaz adopce, zejména individuální v ZoRP nebyl dle mého názoru šťastné řešení, ale společnost by zřejmě zákon v jiné podobě nepodpořila.

U registrovaného partnerství jde formálně stejnou privilegací a institucionalizací jako u manželství, kdy v případě manželství stát deklaruje svůj zájem na zachování manželství, a to zejména možností manželství žijících manželů ukončit pouze soudním rozhodnutím.

Není zřejmé, z jakých důvodů se stát identifikoval i s faktickým soužitím osob homosexuálních zavedením institutu registrovaného partnerství a tento konkrétní ryze intimní soukromoprávní vztah kohabitace byl na rozdíl od jiných forem kohabitace uznán za státní instituci, když stát ani nedeklaruje zájem na jeho zachování při stanovení možností jeho ukončení?

Tuto otázku doplňuje i nekoncepční zařazení norem veřejnoprávního charakteru do soukromoprávního předpisu.

Kam se poděla proklamovaná rovnost všech vztahů? Kde je možnost stejných kohabitací pro všechny?

Domnívám se, že důvodem přijetí tohoto „kontroverzního“ zákona bylo svým způsobem i jisté politické chtění akceptace této formy soužití.

Lze jen doufat, že v rámci rekonstrukce civilního práva dojde k úpravě partnerství osob téhož pohlaví způsobem, který bude koncepčně propracovanější. Ovšem nyní, kdy již je registrované partnerství postaveno nad ostatní alternativy k manželství, lze jen těžko očekávat jeho zařazení k smluvním formám soužití.

Tedy závěrem své bakalářské práce na svou pracovní hypotézu, zda-li byl zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů nejen potřebný, ale i účelný, zda-li byl vhodným řešením právě v této podobě a zda plní

svoji funkci a umožněnou registrací partnerů posílil stabilitu homosexuálních svazků, tedy byla či je nutná tato úprava statusová (osobního stavu) nebo zda-li by postačovala obligační právní úprava s eventuálními důsledky veřejnoprávními, zejména daňovými a důchodovými (obdoba vdovské a vdoveckého důchodu) odpovídám, že z pohledu práva nebylo nutné řešit tyto partnerské vztahy homosexuálních osob zákonem, vesměs všechny body zákona šlo ošetřit smluvně, vyjma veřejnoprávních aspektů, týkajících se zejména matričních zápisů.

Je pravdou, že tímto zákonem bezesporu došlo ke zvýšení prestiže tohoto druhu soužití při srovnání s jinými alternativními druhy soužití. Zda-li došlo ke stabilizaci těchto vztahů, vzhledem k příliš krátké době účinnosti a malému počtu osob, které tento institut využili nelze zatím posoudit.

Anotace:

Ve své bakalářské práci jsem řešila problém českého zákona o registrovaném partnerství homosexuálních osob a jeho místo v našem právním řádu. Použila jsem i srovnání partnerské soužití de facto – neinstitucionalizovaných svazků, např. druh – družka a svazků de iure – v našem konkrétním případě manželství a registrované partnerství.

Právní úprava společenství osob stejného pohlaví je již uzákoněna v mnoha státech, ovšem způsob úpravy a zařazení tohoto právního institutu v právním řádu se liší, od zařazení do civilního kodexu, přes zvláštní zákony až po judikaturu nejvyšších soudů.

V současné době existuje více modelů registrovaného partnerství, např. *severský model*, který se týká výlučně soužití osob stejného pohlaví a partneři získávají stejná práva jako manželé, dále *francouzský smluvní model*, který umožňuje uzavřít pakt solidarity rovněž i heterosexuálním dvojicím a podporuje pluralitu životních stylů, kdy se práva a povinnosti těchto osob se mnoha ohledech liší od postavení manželů až po *model nizozemský*, který umožňuje uzavírání homosexuálního manželství se všemi právními důsledky.

Snahy o kodifikaci registrovaného partnerství začaly v České republice po zrušení všeobecné trestnosti homosexuality v roce 1961, její následné dekriminální až po výslovný zákaz diskriminace na základě sexuální orientace.

První pokusy o kodifikaci soužití homosexuálních osob v ČR jsou z roku 1992-3, 1995, následně v letech 1997, 1999, 2001, 2004, 2005 a 2006, až ke schválení zákona o registrovaném partnerství dne 15.3.2006, kdy PS Parlamentu ČR přehlasovala prezidentovo veto.

Nejedná se o zákon o homosexualitě, ani o homosexuálních partnerských vztazích, ale o jejich registraci, tedy institucionalizaci. Vzhledem k relativně krátké době působnosti zákona zůstává nezodpovězenou otázkou, jestli toto naše české řešení bylo opravdu potřebné v té podobě, v jaké bylo přijaté a jestli se jednalo o odstranění diskriminace homosexuálních párů spojené úplným uznáním a respektováním těchto svazků.

Tato právní úprava úzce souvisí nejen s procesem legitimace a respektování partnerství osob stejného pohlaví mezi sebou navzájem i vůči jiným lidem a státu, ale i

s postavením současné rodiny, vztahy mezi rodiči a dětmi, náhradní rodinou výchovou, které zůstávají nedořešené.

Tento zákon neřeší všechny statusové otázky související se soužitím osob stejného pohlaví, kdy nejen že nevzniká společné jmění partnerů, ale zákon ani neumožňuje adopci a vztahy k dětem neřeší a stále je nutné užití jiných právních norem a i dalších smluvních institutů. Je tedy otázkou, nebylo-li by lepší řešit tyto vztahy obligatorně, větší smluvní volností, a to nejen v souvislosti s novým řešením soukromého práva v navrhované novele občanského zákoníku, ve kterém jsou zahrnuty i ustanovení nynějšího zákona o rodině.

Vzhledem k tomu, že se jedná o relativně nově řešenou a zákonem upravovanou problematiku měnících se společenských vztahů a modelů současné rodiny, není zatím možné dospět k jakémukoliv obecně platnému závěru, ani odhadnout další možnosti vývoje společnosti.

Klíčová slova:

registrované partnerství, partneři, manželství, manželé, rodina, nesezdané soužití, neinstituciované soužití, faktické soužití, dítě, osvojení, právo, civilní právo

Abstract

My bachelor thesis is focused on the Act on registered partnership of same-sex partners and its position in our judicial code. I have also used the comparison of partner cohabitation de facto the type of partnership which is not institutionalized with a type of partnership de iure; in this particular case a marriage and a registered partnership.

The legal regulation concerning cohabitation of same-sex partners has been enacted in many countries; however ways of inclusion of the regulation in the judicial codes of these countries differs. The diversity is notable throughout the whole system of laws including the civil code, individual laws and regulations up to jurisprudence of the highest courts.

Currently, there are more models of registered partnership: the *northern model* explicitly focuses on the cohabitation of same-sex partners whose rights are identical with those of married people; further, there is the *French contracting model*, which

enables a conclusion of a solidarity pact (*pacte civil de solidarité*) for both same-sex and heterosexual partners and encourages both ways of partnership, however, the rights and obligations of same-sex partnerships are in many respects different from those of married people up to the *Dutch model* which allows a homosexual marriage with all legal consequences.

The efforts of codification of registered partnership in the Czech Republic started after the abolition of general criminality of homosexuality in 1961, its consequent decriminalization up to absolute prohibition of discrimination based on sexual orientation.

The first attempts regarding cohabitation of homosexual partners in the Czech Republic go back to 1992-3, 1995, thereafter in 1997, 1999, 2001, 2004, 2005 and 2006, when on 15.March of the same year the registered partnership was approved by the Parliament after being outvoted against the President's veto.

It is neither supposed to be an adjustment of the law on homosexuality, nor on homosexual partnerships, but it intends for their registration i. e. institutionalization. With the respect to the relatively short period of the scope of this law, it remains to be proved whether this *Czech* solution was an inevitable one at the time when it was adopted and if it eliminated discrimination of homosexual partners and contributed to recognition and respect toward these types of partnerships.

This legislation is closely related not only to the process of lawfulness and respect of same-sex partners among themselves and toward other people and the state, but also to the position of the current family, family relationships, surrogate parenthood, which also remain unresolved.

This law is not an answer to all the questions related to cohabitation of same-sex partners providing that not only common property does not rise in these cases, but also the law does not allow adoption as well as it does not clarify relationships with children, and so it is necessary to employ other precepts of law or contracting institutes. Therefore, it may be worth considering a more obligatory solution which would allow freer employment of contracts in the connection with the new Private Law in the proposed amendment to the Civil Code, which deals with the provisions of the Family.

As this currently debated issue has been newly adopted by the law in accordance with the recent changes of social relations and new models of current family position, it seems to be inconceivable to reach a perfect solution at this stage or forecast the future development of the society.

Keywords:

registered partnership, partners, marriage, married couple, family, unmarried partnership, cohabitation is not institutionalized, factual cohabitation, child, adoption, law, right, civil law

Seznam literatury:

Seznam předpisů:

1. Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů č. 115/2006 Sb. v platném znění
2. Zákon O rodině č. 65/1965 Sb., v platném znění
3. Občanský zákon č. 60/1964 Sb., v platném znění
4. Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., v platném znění
5. Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
6. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. v platném znění
7. Trestní zákon ze dne 12.7.1950, č. 86 Sb. ve znění vyhl. ministra spravedlnosti č. 1/1957 Sb.
8. Zákon o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb., v platném znění
9. Parlament ČR, PS 2004, č. 650, Návrh poslanců T. Fischerové a dalších na vydání zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
10. Parlament ČR, PS 2004, , Pozměňovací návrhy k návrhu poslanců T. Fischerové a dalších na vydání zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
11. Stanovisko prezidenta republiky, jímž vrátil PS zákon o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů ze dne 16.2.2006, 969/5
12. Usnesení vlády České republiky ze dne 19.5.2004, č. 474
13. Ministerstvo spravedlnosti ČR - Návrh občanského zákoníku (část první až čtvrtá), návrh pracovní komise. Hlavní zpracovatelé: Eliáš, K., Zuklínová, M.
14. Vyhláška č. 299/2006 Sb. ze dne 13. června 2006, kterou se mění vyhláška č. 642/2004 Sb., kterou se provádí zákon o občanských průkazech a zákon o cestovních dokladech, a vyhláška č. 296/2004 Sb., kterou se provádí zákon o evidenci obyvatel a kterou se mění vyhláška č. 177/2000 Sb., kterou se provádí zákon o evidenci obyvatel, zákon o občanských průkazech a zákon o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů
15. Vyhláška č. 300/2006 Sb. ze dne 13. června 2006, kterou se provádí zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících

zákonů, a kterou se mění vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (Změna: 389/2007 Sb.)

Knižní tituly:

1. *Eliáš, K., Zuklínová, M.*: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. 1. vyd. Praha : Linde, 2001. ISBN 8072013130
2. *Hrušáková, M., Králíčková, Z.*: České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006. ISBN 8021039744
3. *Hungr, P. a kolektiv*: Sociologie práva. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1992. ISBN 8021005270
4. *Kubů, L., Hungr, P., Osina, P.*: Teorie práva. Praha : Linde, 2007. ISBN 9788072016372
5. *Mach, P.*: Registrace partnerství: pokrok nebo nezodpovědné riziko?. Vyd. 1. Praha : CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. ISBN 8086547515
6. *Možný, I.*: Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 808642958X
7. *Možný, I.*: Sociologie rodiny. Vyd. 2., uprav. Praha : Sociologické nakladatelství 2002. ISBN 8086429059
8. Registrace partnerství : Pokrok, nebo nezodpovědné riziko? Klaus, V., Důvody vrácení zákona, Mach, Macek, Haas, Petřík, Jakl, Payne, Kužílek, Bratinka, Zahradka, Právní a politické argumenty proti zákonu, Úplné znění zákona a důvodová zpráva, CEP – centrum pro ekonomiku a politiku, Praha 2006, ISBN 80-86547-51-5

Články:

1. *Elischer, D.*: Je libo PASC?. In Pocta Martě Knappové k 80 narozeninám. Praha : ASPI, 2005, s. 75-100.

2. *Elischer, D.* : Univerzální „registrované partnerství“ (část I.) aneb zamyšlení nad francouzskou úpravou alternativních forem soužití. Právní fórum. 2006, č. 5, s. 179-185
3. *Elischer, D.*: Univerzální „registrované partnerství“ část II. aneb zamyšlení nad francouzskou úpravou alternativních forem soužití. Právní fórum. 2006, č. 6, s. 207-216
4. *Elischer, D.*: Několik úvah nad kohabilitací. Právní fórum. 2009, č. 7, s. 102-109
5. *Grospič, J.*: Legislativní proces a kvalita právního řádu moderního státu. Právní rádce. 1995, č. 3, s. 50-52
6. *Haderka, J.*: K opětovnému pokusu o institucionalizaci homosexuálních svazků, Parlamentní zpravodajství z dubna 1999, s. 17-19
7. *Haderka, J.*: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v České republice. Správní právo. 1998, č. 5, s. 261-275
8. *Holub, M.*: Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. Právní rozhledy. 2006, č. 9
9. *Kadeřábková-Březinová, L.*: Nepodceňujme názory okolí. Lidové noviny: článek je dostupný na <http://komunity.web2.cz/hp-reunion/>, cit. 24.8.2009
10. *Kholová, L.*: Jsme lesbičky, jsme mámy. MF Dnes: článek je dostupný na <http://komunity.web2.cz/hp-reunion/>, cit. 24.8.2009
11. *Kovářová, D.*: Seminář ČAK o právní úpravě registrovaného partnerství. Bulletin advokacie. 2006, č. 7-8, s. 90-91
12. *Králíčková, Z.*: Evropský kontext vývoje českého rodinného práva po roce 2004. In Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (eds.) Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Sborník příspěvků z workshopu konaného na Právnické fakultě MU dne 26.9. 2006. Brno : Masarykova univerzita, 2006, s. 202-222.
13. *Linek, L.*: Partnerské soužití jako sociální problém. Parlamentní zpravodajství z dubna 1999, s. 16
14. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2004, Národní zpráva o rodině, http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf, cit. 24.8.2009
15. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2005, Národní koncepce rodinné politiky, http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf, cit. 24.8.2009

16. Návrh věcného záměru zákona o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví. Legislativní práce: informace, záměry, návrhy, diskuze, Právní praxe. 2000, č. 10, s. 610-620
17. *Nedbálková, K.*: Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a rodiny gay otců, dostupný na http://komunity.web2.cz/rp-alternativni_rodiny/, cit. 24.8.2009
18. *Sokolová, V.*: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, článek je dostupný na <http://komunity.web2.cz/rp-informace/>, cit. 24.8.2009
19. *Svák, J., Kapišovská, A.*: Právo homosexuálů na rodinný život, Zo Štrasburgu: Justičná Revue, 2002, č. 6-7, s. 797-806
20. *Vidrna, J.*: Aplikace zákona o registrovaném partnerství v prostředí českého vězeňství. Justiční aktuality. 2006, č. 3, s. 12
21. *Zuklíková, M.*: Otazníky nad jinými (totiž než manželskými) soužitími z pohledu rodinného práva. Právní rozhledy. 1999, č. 6, s. 295-299

Elektronické zdroje: cit. 24.8.2009

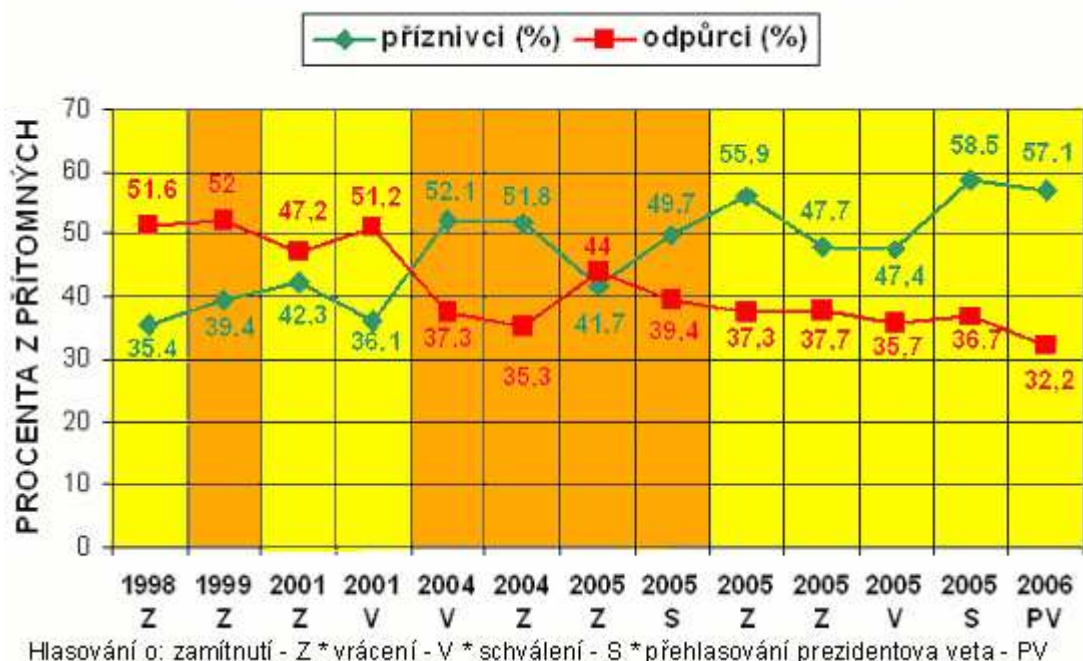
1. <http://www.psp.cz/docs/status.html>
2. http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_udaje_o_ceske_republice
3. <http://www.diskriminace.cz/rp-2005/>
4. <http://registrovane.partnerstvi.cz/rp-historie/>
5. <http://www.partnerstvi.cz/rp-uvod/>
6. <http://logos.gl.cz/rp-2004/>
7. <http://komunity.web2.cz/rp-informace/rp-historie.phtml>
8. <http://old.paidagogos.net/1/index.html>
9. <http://www.blisty.cz/>
10. <http://zenskaprava.ecn.cz/>
11. http://komunity.web2.cz/rp-alternativni_rodiny/
12. http://komunity.web2.cz/rp-informace/vera-sokolova_rodina-01.phtml
13. http://komunity.web2.cz/hp-reunion/ln060724_nepodcenujme.phtml

Příloha č. 1

Graf č. 1:

Následující graf zachycuje vývoj postojů k registrovanému partnerství v Poslanecké sněmovně PČR. Za příznivce zákona jsou zde považováni ti, kteří hlasovali proti zamítnutí či vrácení a pro schválení. Hodnoty vyjadřují procento *odpůrců* a *příznivců* z počtu poslankyň a poslanců, přítomných při hlasování.

Registrované partnerství v PS PČR

Tabulka č. 1: Údaje obyvatelstvo dle ČSÚ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet obyvatel (střední stav obyvatel)	10 200 774	10 201 651	10 206 923	10 234 092	10 266 646	10 322 689
Sňatky (na 1000 obyv.)	5,2	4,8	5,0	5,1	5,1	5,5
Rozvody na (1000 obyv.)	3,1	3,2	3,2	3,1	3,1	3,0
Živě narození (na 1000 obyv.)	9,1	9,2	9,6	10,0	10,3	11,1

⁶⁹ Použity údaje z <http://komunity.web2.cz/rp-informace/rp-historie.phtml>, cit. 24.8.2009

⁷⁰ Použity údaje z [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tab_1_obyvatelstvo_zu/\\$File/1zu_oby.xls](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tab_1_obyvatelstvo_zu/$File/1zu_oby.xls), cit. 24.8.2008

Vývoj počtu narozených

Pětileté období 2001 - 2005 v kontextu hodnocení dlouhodobého vývoje počtu narozených znamenalo změnu trendu - výrazný pokles byl vystřídán růstem. Tato změna se promítla také do všech relativních ukazatelů. Rok 2005 byl po deseti letech opět rokem, ve kterém počet narozených dětí překročil hranici 100 tisíc. Úrovní většiny ukazatelů se rok 2005 přiblížil hodnotám dosahovaným v polovině devadesátých let. Dlouhodobě se snižující počet narozených dětí, který se datoval od roku 1991, zaznamenal dva statistické „historické mezníky“. V roce 1995 poprvé v historii statistického sledování počtu narozených na území dnešní České republiky klesl roční počet narozených dětí pod 100 tisíc a v roce 1999 bylo zaznamenáno historické minimum, kdy počet narozených nedosáhl ani devadesátitisícové hranice. Od roku 2001 však počty narozených dětí začaly opět pozvolna vzrůstat, v letech 2003 – 2005 již meziroční nárůst činil více než 4 %. Věku nejvyšší plodnosti dosáhly silné populační ročníky žen ze 70. let a své první dítě porodila i část žen, které založení rodiny odkládaly ať už z profesních či jiných důvodů do pozdějšího věku.

Rodinný stav matky

Rodinný stav matky patří k charakteristikám živě narozených, které zaznamenaly v letech 2001 - 2005 ve srovnání s předchozím obdobím významný posun. Během 90. let se postupně měnil dosavadní model rodiny, masivněji se prosazovalo partnerské soužití a bylo stále více společensky přijatelnější nelegalizovat partnerství sňatkem i v případě narození dítěte.

Přestože uvedený trend byl dlouhodobý, především roky 2001 - 2005 zaznamenaly výrazně rychlejší tempo růstu počtu i podílu nemanželsky narozených dětí. Počty dětí narozených vdaným ženám v jednotlivých letech kolísaly.

Tab. 2 Živě narození podle rodinného stavu ženy v letech 1993 - 2005

Rodinný stav ženy	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Abs.									
Vdaná	105 702	75 158	71 045	71 118	69 439	69 327	66 972	67 825	69 802
Svobodná	11 269	11 244	13 966	15 064	16 359	18 095	20 753	23 451	25 753
Rozvedená	3 730	3 771	4 180	4 465	4 653	5 086	5 668	6 101	6 354
Ovdovělá	324	273	280	263	264	278	292	287	302
Celkem	121 025	90 446	89 471	90 910	90 715	92 786	93 685	97 664	102 211
V %									
Vdaná	87,3	83,1	79,4	78,2	76,5	74,7	71,5	69,4	68,3
Svobodná	9,3	12,4	15,6	16,6	18,0	19,5	22,2	24,0	25,2
Rozvedená	3,1	4,2	4,7	4,9	5,1	5,5	6,1	6,2	6,2
Ovdovělá	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Trend růstu podílu dětí narozených mimo manželství se datuje již od konce 80. let. Jestliže v roce 1991 tvořily mimomanželsky narozené děti přibližně desetinu všech živě narozených, koncem 90. let se mimo manželství rodilo již každé páté dítě a v roce 2005 se uvedený podíl již blížil třetině všech narozených dětí. Absolutní počty mimomanželsky narozených dětí se trvale zvyšovaly (s jedinou výjimkou let 1994 - 1995), a to bez ohledu na vývoj (pokles, stagnaci či pozdější růst) celkového počtu narozených. Především po roce 2000 počet dětí narozených mimo manželství rostl výrazně rychleji než počet narozených celkem, takže v roce 2005 byl jejich počet (32,4 tis.) přibližně o polovinu vyšší než v roce 2001 a více než dvojnásobný ve srovnání s ročními počty z poloviny 90. let. Naprostá většina nárůstu celkového počtu narozených v letech 2001 - 2005 připadala právě na děti narozené mimo manželství.

Bez podrobnějšího výzkumu reprodukčního chování lze ovšem těžko odhadovat, nakolik se u dětí rozených mimo manželství jedná o skutečně osamělé matky, nebo o případy, kdy partneři spolu fakticky žijí (nebo alespoň udržují kontakty) bez uzavření sňatku. V této souvislosti se hovoří o přibližování rodinného chování k západoevropskému modelu volnějšího soužití.

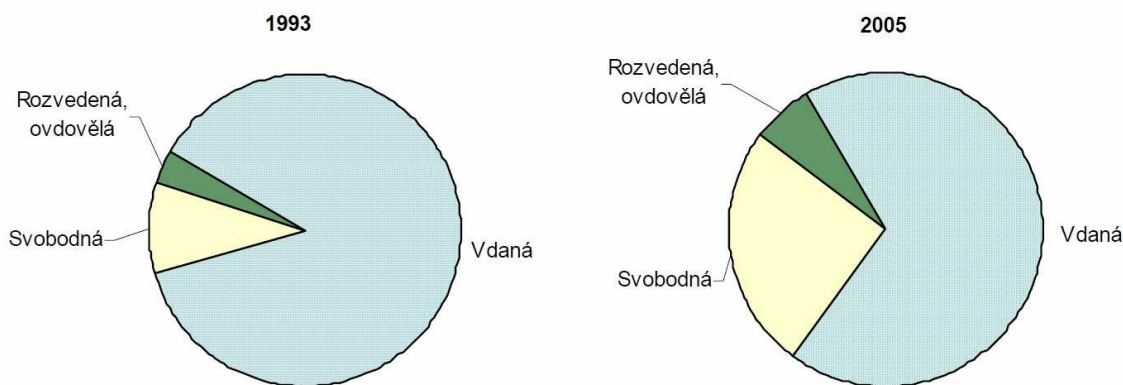
Určitou roli mohou hrát při nárůstu počtu nemanželsky narozených dětí v českém prostředí u části populace i ekonomické důvody (vyšší sociální dávky pro osamělou matku s dítětem).

Tab. 3 Živě narození mimo manželství v letech 1993 - 2005

Živě narození mimo manželství	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Celkem									
Abs.	15 323	15 288	18 426	19 792	21 276	23 459	26 713	29 839	32 409
V %	12,7	16,9	20,6	21,8	23,5	25,3	28,5	30,6	31,7
Podle rodinného stavu ženy (%)									
Svobodná	73,5	73,5	75,8	76,1	76,9	77,1	77,7	78,6	79,5
Rozvedená	24,3	24,7	22,7	22,6	21,9	21,7	21,2	20,4	19,6
Ovdovělá	2,1	1,8	1,5	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	0,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Naprostá většina z dětí narozených mimo manželství se rodí svobodným ženám. Zastoupení svobodných mezi neprovdanými matkami se v polovině 90. let pohybovalo mezi 73 - 74 %, poté se plynule zvyšovalo až na téměř čtyři pětiny v roce 2005. Podíl rozvedených matek ve stejném období poklesl z téměř čtvrtiny na necelou pětinu. Zastoupení ovdovělých žen mezi matkami mimomanželsky narozených dětí je dlouhodobě minimální. Ve struktuře celkového počtu narozených dětí to znamená, že svobodnou matku tak měla v roce 2005 již čtvrtina ze všech narozených dětí.

Graf 1 Struktura živě narozených podle rodinného stavu ženy v letech 1993 a 2005

Podíl dětí narozených mimo manželství se u jednotlivých pořadí narození liší. V roce 2005 byl největší - celé dvě pětiny - zaznamenán u prvorozených dětí. Jen o málo nižší bylo zastoupení nemanželských dětí mezi dětmi čtvrtého a vyššího pořadí; absolutní počet těchto případů byl však nesrovnatelný (pouhý 1,5 tisíc proti téměř 20 tisícům prvorozených mimo manželství). Stejně tak podíly mimomanželsky narozených

u dětí třetího resp. druhého pořadí je třeba posuzovat spolu s údaji absolutními a brát v úvahu jejich váhu na celkových počtech.

Tab. 4 Podíl živě narozených mimo manželství ze všech živě narozených dětí daného pořadí v letech 1993 - 2005 (%)

Pořadí dítěte	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1.	15,9	20,6	24,9	26,6	28,8	30,9	35,4	38,4	40,0
2.	7,1	10,4	13,1	14,0	15,2	16,9	18,8	19,6	20,8
3.	13,9	19,6	22,8	22,7	24,3	25,2	27,2	28,3	29,0
4.+	20,8	28,1	32,5	32,0	35,2	34,5	37,4	39,3	38,6
Celkem	12,7	16,9	20,6	21,8	23,5	25,3	28,5	30,6	31,7

Také u dětí narozených mimo manželství se propad porodnosti v letech 1993 - 1996 dotkl zvláště prvorozených, jejichž podíl v tomto období rychle poklesl. Totéž lze říci o jejich absolutním počtu; oproti tomu počty dětí narozených ve třetím, čtvrtém a vyšším pořadí zaznamenaly jen menší výkyvy, počty druhorozených dětí se v této době dokonce zvýšily. Od roku 1997 pak roční počty dětí narozených mimo manželství v prvním, druhém a třetím pořadí stále rostly.

Nejvíce se na růstu počtu dětí narozených mimo manželství podílel vzestup počtu dětí narozených v prvním pořadí, u nichž byla v období 2001 - 2005 průměrná meziroční tempa růstu nejdynamičtější. Velmi rychlý byl i nárůst počtu mimomanželsky narozených ve druhém pořadí; v letech 2000 - 2005 se jejich roční počty zvyšovaly téměř stejně rychle jako u prvorozených. Ve srovnání s ročními počty narozených v polovině 90. let vzrostl počet nemanželských dětí prvního a druhého pořadí do roku 2005 více než dvojnásobně. U nemanželských dětí třetího pořadí byl za stejné období zaznamenán nárůst podstatně mírnější - kolem 70 %, a u dětí čtvrtého a vyššího pořadí se počty narozených zvýšily asi o třetinu.⁷¹

Příloha č. 2:

⁷¹ Zdroj [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034A5ED/\\$File/400806a1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/360034A5ED/$File/400806a1.pdf), cit. 24.8.2009

Měření postojů

Sociální psychologové užívají ke zjišťování a měření postojů celé řady metod. Jednou z možností, jež se nabízí je měření, ve kterém jsou závěry o postojích odvozovány z výroků o vlastních názorech, mínění, cítění, chování atd. Tuto metodu lze vcelku úspěšně aplikovat i v případě zjišťování postoje - vztahů jedince k problematice institucionalizace registrovaného partnerství osob stejného pohlaví (ZoRP).

V této souvislosti se jako výhodné jeví užití jisté modifikace, pro účely této práce zhotovené metody sumovaných odhadů, kterou r. 1932 navrhl R. Likert a jež je do dnešních dnů i v oblasti sociální psychologie pro svoji užitečnost hojně využívána.

Metoda vychází ze snahy oklasifikovat jednotlivé ukazatele postoje (jež jsou vyjádřeny v položkách), většinou verbální projevy, které náležejí ke zkoumanému postojovému kontinuu (v našem případě je tímto institucionalizace registrovaného partnerství osob stejného pohlaví, resp. její jednotlivé oblasti). Základem této metody je konstrukce postojových škál, které představují shromážděnou sumu výroků o předmětu postoje (tj. institucionalizaci registrovaného partnerství osob stejného pohlaví, resp. její jednotlivé oblasti), přičemž pro jejich výběr nejsou stanoveny žádná kritéria (blíže viz Janoušek, J. a kol. s. 98 nebo Kollárik, T. s. 77)

Užití této metody pro výzkumné účely v problematice institucionalizace registrovaného partnerství osob stejného pohlaví nás tedy zavádí do výzkumné oblasti. Vzhledem k tomu, že i v humanitních vědách se výzkum řídí jistými závaznými pravidly (jež jsou předmětem studia metodologie vědy), dovolíme si o nich, v rozsahu pro účely této práce nezbytně nutném krátce pojednat.

Již zmíněná modifikace metody sumovaných odhadů jež se jeví jako nejvhodnější ke zkoumání postojů k institucionalizaci registrovaného partnerství osob stejného pohlaví byla využita tak, že byl sestaven inventář, (tj. metoda dotazování, přičemž námi formulované otázky byly jednotlivým respondentům předkládány formou oznamovacích vět [1 věta = 1 položka inventáře] přičemž respondent s takto předloženým tvrzením vyjadřoval svůj silný souhlas až silný nesouhlas prostřednictvím pěti stupňové ratingové škály). Tento inventář byl sestaven pro naše účely ad hoc, tzn. že nebyl nijakým způsobem standardizován.

Konstrukce uvedeného inventáře, jakož i jeho předložení respondentům a jeho zpracování vycházelo ze vztahového rámce našeho výzkumu, jinými slovy ve shodě s obecnou metodologií výzkumu a představovalo jednotu tří složek, a to :

I. Představu o důležitosti oblasti institucionalizace registrovaného partnerství osob stejného pohlaví, jež jsme se snažili pokrýt těmito oblastmi:

- 1) *Jsou homosexuální osoby v ČR v současné době diskriminovány?*
- 2) *Došlo přijetím ZoRP k zrovnoprávnění homosexuální menšiny?*
- 3) *Došlo přijetím ZoRP ke zvýhodnění homosexuální menšiny?*
- 4) *Bylo přijetí ZoRP v této podobě vhodné, nebylo možné tuto problematiku vyřešit jinak?*
- 5) *Existují alternativy tohoto řešení, například řešení smlouvně, tedy např. typovou smlouvou?*
- 6) *Další...*

přičemž každá jednotlivá oblast byla námi rozpracována v soulase s konstrukcí metody sumovaných odhadů do jednotlivých položek inventáře, a to tak, že pro :

1. oblast připadlo X položek

2. oblast případlo Y položek
3. oblast případlo Z položek
4. oblast případlo .. položek
5. oblast případlo .. položek
6. oblast případlo .. položek

II. Mnou užitá modifikace metody sumovaných odhadů, jejím prostřednictvím získaná data a fakta vychází z námi zkoumaného problému - postoje společnosti k registrovanému partnerství, resp. k ZoRP.

III. Inventářem zjištěné skutečnosti jsem se snažila vhodným a přijatelným způsobem zpracovat a interpretovat.

Na závěr této subkapitoly lze snad ještě uvést, že mnou realizovaný výzkum měl charakter empirického, exploračního a extenzivního výzkumného projektu (šel do šířky a ne do hloubky). Data jím získaná pak byla zpracována.

Výzkumný vzorek představuje jednoduchý resp. trsový, náhodný výběr a je tvořen :

pohlaví : muž / žena

věk : (u respondentů představuje škálu od X do Y let)

vzdělání : základní / středoškolské / vysokoškolské

(příčemž za základní je považován i učební obor neukončený maturitou; ze středoškolské všechny typy středních škol a učební obory ukončené maturitou; za vysokoškolské - nejméně 3 letá VŠ)

zaměstnání: typově - podnikatel / zaměstnanec / nezaměstnaný / důchodce / student

Homosexuál/heterosexuál

V souladu s obecnou metodologií pro úplnost dodávám, že u práce jež má deskriptivní povahu není výzkumný problém definován. (Výzkumným problémem se obecně rozumí tázací věta nebo výrok, který se ptá jaký je vztah mezi dvěma nebo více proměnnými).

Dotazník vyplňovaný respondenty

Institucionalizace registrovaného partnerství osob stejného pohlaví (ZoRP)

pohlaví: muž / žena

věk:

vzdělání: základní / středoškolské / vysokoškolské

zaměstnání:

homosexuál/heterosexuál

Varianty odpovědí:

I. silně souhlasím

II. souhlasím

III. nemám názor

IV. nesouhlasím

V. silně nesouhlasím